

UiO • **Det juridiske fakultet**

Terrorbestemmelsen etter straffeloven av 1902 opp mot ny straffelov av 2005

Med særlig fordypning på forbundsbestemmelsen og
forberedelseshandlinger, samt forholdet mellom terrorforsett og terrorhensikt.

Kandidatnummer: 558

Leveringsfrist: 25. november 2013

Antall ord: 15120

1	INNLEDNING	1
1.1	Oppgavens tema og avgrensning	1
2	BEGREPSAVKLARING OG DEFINISJONER.....	2
3	LOVHISTORIKK	4
4	TERRORFORSETTET	7
4.1	Innledning – det alminnelige forsett	7
4.2	Terrorforsett	8
5	TERRORHENSIKT	13
5.1	Straffeloven av 2005 § 131	13
6	HENSIKT ELLER FORSETT?	15
6.1	Bevisproblematikk	15
6.2	Skyldkravet sett i sammenheng med de forberedende handlinger	17
6.3	Er terrorhensikt riktig skyldkrav?	18
6.4	Betydningen av at 2005- loven ikke har trådt i kraft	19
7	FORBEREDELSESHANDLINGER	22
8	FORBUND.....	26
9	MEDVIRKNING	29
9.1	Innledning	29
9.2	Medvirkning etter § 147 a.....	30
9.3	Medvirkning etter strl. av 2005 § 131.....	32
10	§ 147 A – RETTSPOLITISKE SYNSPUNKTER.....	34
10.1	Legalitetsprinsippet	34
10.2	Forholdet til andre prosessuelle bestemmelser og rettigheter etter EMK	37
11	STRAFF FOR TERROR- OG TERRORRELATERTE HANDLINGER	41

11.1	Terrorhandlinger og grove terrorhandlinger	41
11.2	Trussel om å begå terrorhandling	42
11.3	Straff for forbundshandlinger og forberedende handlinger	43
12	RETTSTILSTANDEN I ANDRE NORDISKE LAND.....	46
12.1	Danmark	46
12.2	Sverige	47
12.3	Finland	48
12	LITTERATURLISTE	49

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema og avgrensning

Oppgavens tema berører bestemmelsen i straffeloven om terrorhandlinger (heretter terrorbestemmelsen). Jeg vil se på forskjellen på terrorbestemmelsen i straffeloven av 1902 (§ 147a) opp mot den samme bestemmelsen i straffeloven av 2005 (§131).

Ved ikrafttreddelsen av den nye loven vil skyldkravet heves fra terrorforsett til terrorhensikt. Gjennom oppgaven vil jeg se på hva som ligger i terrorforsett og terrorhensikt, samt søke å klarlegge hva forskjellen vil bli ved innføringen av den nye loven sammenlignet med rettstilstanden i dag.

Videre vil jeg se på forbundsbestemmelsen og bestemmelsen i § 147 a femte ledd som kriminaliserer forberedende handlinger, herunder den nedre grense for når en forberedende handling blir straffbar. Problemstillinger i forhold til medvirkning tas opp i et eget kapittel. Jeg vil senere komme inn på hvordan terrorbestemmelsene stiller seg i forhold til Grunnloven § 96 og EMK art. 7. Etter dette vil jeg komme med noen rettspolitiske synspunkter.

En slik oppgave vil kunne bli svært omfattende og jeg vil derfor avgrense drøftelsen av skyldkravene mot uaktsomhet. Strafferamme er noe som er naturlig å komme inn på og det vil bli behandlet i et eget punkt. Forbund og foreberedelseshandlinger behandles i egne kapitler, men må imidlertid ofte ses i sammenheng da den som forbereder terrorhandlinger ofte inngår forbund med noen om dette. Forsøk vil ikke bli behandlet i særlig stor grad, med unntak av hvor det er naturlig å komme inn på det.

I slutten av oppgaven vil jeg se på hva som er rettstilstanden i de andre nordiske landene.

Da bestemmelsene om terrorhandlinger er forholdsvis nye i strafferettslig sammenheng er det begrenset hva som finnes av rettspraksis og andre kilder. Jeg vil først og fremst benytte meg av lovtekst, den praksisen som foreligger og forarbeidene til lovene. Noe juridisk litteratur vil også bli benyttet, men først og fremst det som berører mer generell

le strafferettslige tema. En del av drøftelsene vil som en naturlig følge av de sparsomme kildene bli rettspolitiske drøftelser.

2 Begrepsavklaring og definisjoner

I terrorbestemmelsene benyttes en del begreper som i dagligtalen blir brukt på mange ulike måter. Det er derfor hensiktsmessig å klarlegge kort hva som menes med de ulike begrepene slik de vil bli benyttet i oppgaveteksten.

Når man snakker om en terrorbestemmelse vil nok tankene for mange gå direkte mot “terror”, “terrorist” eller “terrorisme”. Begrepet terror stammer fra det latinske ordet *terrere* som betyr å skremme.¹ Med terror menes “redsel, skrekk, skrekkelde; betegnelse både på ekstrem frykt og på det som kan utløse slik frykt. Å *terrorisere* er å skape ekstrem frykt ved å utføre redselshandlinger eller ved å true med slike.”² Dette gjenspeiler seg også i § 147 a, første ledd bokstav b, som bestemmer at en handling er en terrorhandling dersom den er begått med forsett om å skape *alvorlig frykt* i en befolkning.

Begrepet terrorisme er ikke videre definert i straffeloven og det benyttes verken i straffeloven § 147 a eller straffeloven av 2005 § 131. I stedet har man valgt å bruke begrepet ”terrorhandling”. Dette begrunnes blant annet med at det ikke finnes en entydig definisjon av begrepet. For å benytte det i en lovtekst må det være klart og entydig hva som ligger i det, slik at det kan knyttes rettsvirkninger til det.³

En terrorhandling defineres gjennom henvisningene vi finner i straffeloven § 147 a første ledd. Denne lyder: *”En straffbar handling som nevnt i §§ 148, 151 a, 151 b første ledd jf. tredje ledd, 152 annet ledd, 152 a første, tredje og fjerde ledd, 152 b, 152 c, 153 første til tredje ledd, 154, 223 annet ledd, 224, 225 første eller annet ledd, 231jf. 232,*

¹ Store norske leksikon (www.snl.no/terrorisme)

² Store norske leksikon (www.snl.no/terror)

³ Ot. prp. nr. 61 (2001-2002) s. 24

eller 233 anses som terrorhandling og straffes med fengsel inntil 21 år når handlingen er begått med det forsett...”

For at disse primærforbrytelsene skal være terrorhandlinger må de være begått med såkalt terrorforsett. Mer om dette under punkt 4.

Når straffeloven av 2005 trer i kraft, vil hovedforskjellen på selve bestemmelsen bli at ordet ”terrorforsett” byttes ut med ”terrorhensikt”. Ellers vil ordlyden hovedsaklig videreføres slik den er i dag. De praktiske endringer det medfører kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

For at man skal oppfylle vilkåret til terrorhensikt må man i første rekke ha begått en av de opplistede handlingene i straffeloven av 2005 § 131 første ledd. Videre må man ha hatt terrorhensikt etter § 131 første ledd a, b eller c.

Et annet begrep man støter på i terrorbestemmelsene er ”forberede”. De forberedende handlinger er i utgangspunktet ikke straffbare etter norsk rett. Først når man er over i forsøk kan man straffes. Ved lovendring 21. juni 2013 valgte man imidlertid å kriminalisere planlegging og forberedelse av terrorhandlinger. Bestemmelsen setter straff for handlinger som legger til rette for eller peker mot gjennomføringen av terrorhandlinger.

Bestemmelsen om forberedelseshandlinger i § 147 a femte ledd er nært beslektet med § 147 a fjerde ledd som bestemmer at det er straffbart å planlegge eller forberede en terrorhandling ved å inngå forbund med noen. I dagligtalen vil forbund være noe helt annet enn forbund i strafferettslig forstand. Når man snakker om forbund etter straffeloven mener man å inngå avtale med noen. Jeg vil komme tilbake til hva som skal til for at en slik avtale skal anses inngått.

3 Lovhistorikk

Terrorlovgivning er et forholdsvis nytt fenomen på strafferettens område. Det er derfor hensiktsmessig å si noe om historikken bak lovbestemmelsene.

Før vi fikk et eget kapittel 14 i straffeloven som regulerer terrorhandlinger fantes ikke lovgivning som rammet slike handlinger uttrykkelig. Derimot var de gjort straffbare gjennom andre bestemmelser, og det var nettopp dette som var begrunnelsen da man unnlot å innføre egne bestemmelser om terrorhandlinger på starten av 90-tallet.⁴ Man mente at det ikke fantes tilstrekkelig behov for slike bestemmelser. Forslaget ble derfor forkastet og det tok nesten ti år før problemstillingen kom opp på nytt.

Det sentrale skillet markeres her av terrorangrepene mot World Trade Center 11. september 2001. Fra tiden før angrepene fantes FN-konvensjonen av 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme (terrorfinansieringskonvensjonen). Dette var imidlertid ikke tilstrekkelig og det var bred enighet internasjonalt om at det måtte ny lovgivning til i kampen mot terroristene.

Den lovgivningen som fantes var i beste fall svært mangelfull. Dette var tilfellet i store deler av verden og behovet for endring var fremtredende. USA gikk i spissen for det som senere ble døpt ”war on terror”.

FNs Sikkerhetsråd kom raskt på banen og dagen etter, den 12. september, ble resolusjon nr. 1368 vedtatt. Resolusjonen slo fast at det forelå en trussel mot den internasjonale fred og sikkerhet. Den var gitt med hjemmel i FN-pakten artikkel 108 som gir en mer generell myndighet til å pålegge statene plikter. Statene ble pålagt å øke innsatsen for at de ansvarlige skulle bli stilt til ansvar og å slå ned på terrorhandlinger.⁵

28. september 2001 ble resolusjon nr. 1373 vedtatt. Denne hadde til formål å forhindre terrorfinansiering og påla medlemslandene å kriminalisere en rekke handlinger knyttet

⁴ NOU 1993:3 s. 44

⁵ Eskeland (2011) s. 204

til terror. Artikkel 2 bostav e pålegger alle FNs medlemsstater å; ”*Ensure that any person who participates in the financing, planning, preparation or perpetration of terrorist acts or in supporting terrorist acts is brought to justice and ensure that, in addition to any other measures against them, such terrorist acts are established as serious criminal offences in domestic laws and regulations and that the punishment duly reflects the seriousness of such terrorist acts;*”

Begge må ses i sammenheng med terrorfinansieringskonvensjonen fra 1999. Statene ble dermed pålagt å belegge terrorhandlinger med straff gjennom sin nasjonale lovgivning.

Vi fikk her et eksempel på hvilken innflytelse en organisasjon som FN kan ha internasjonalt. Det mest utbredte på folkerettens område er vedtakelse av traktater som videre må godkjennes av hver enkelt stat. I motsetning til terrorfinansieringskonvensjonen ble FNs tilsvarende til terrorhandlingene 11. september vedtatt ved resolusjoner. Dette medførte at de fikk preg av internasjonal lovgivning. Når det kommer til enkeltsaker kan internasjonale organisasjoner som FN ha myndighet til å pålegge statene plikter⁶ og et eksempel hvor FN har benyttet denne adgangen er nettopp resolusjon 1373, men her i mer generell utstrekning enn tidligere. Medlemsstatene ble gjennom denne pålagt å hindre finansiering av terrorisme.

Resolusjonen utløste verden over en rekke endringer og ny straffelovgivning, herunder utvidede etterforskningsmetoder, og slik ble det også i Norge.⁷

Allerede 5. oktober 2001 ble det ved en provisorisk anordning innført regler om tiltak mot finansiering av terrorisme og senere fremmet forslag om egne terrorbestemmelser i høringsnotat av 20. desember 2001. Forslaget ble møtt med en del motgang, men på bakgrunn av høringsuttalelser fremmet regjeringen et revidert forslag i Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) og loven ble vedtatt 28. juni 2002 med et eget kapittel viet til terrorbestemmelser.

Formålet med egne bestemmelser rettet mot terror var å markere klart i loven at disse handlingene anses som svært samfunnsskadelige og skal straffes strengt.⁸

⁶ Geir Ulfstein, Innføring i Folkerett, 3. utgave s. 75

⁷ TOSLO-2007-167415-2

Men selv etter angrepene 11. september 2001 ble trusselen mot Norge ansett som forholdsvis lav.⁹ Det var likevel behov for en omfattende oppgradering og modernisering av straffeloven med terrorlovgivningen inkludert.

Initiativet til ny straffelov kom allerede i 1978 med St. meld. nr. 104 (1977-78) Om kriminalpolitikken (kriminalmeldingen). Det tok imidlertid lang tid før en ny lov ble klar. En ny straffelov (lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff) er nå vedtatt, men ikke trådt i kraft. Dette har medført at man har valgt å vedta en del endringer underveis, og for terrorbestemmelsenes vedkommende tatt dem inn i den någjeldende straffeloven i § 147 a. Hovedforskjellene på § 147 a i dag og for ti år siden er bestemmelsen som har blitt lagt til i femte ledd ved at det nå er straffbart med forberedelse til terrorhandlinger.

De endringene som er gjort er hovedsaklig forskutterte endringer som allerede har vært vedtatt i 2005-loven. Endringene ble ansett som så viktige at de måtte innføres nå ved å ta dem inn i § 147 a.¹⁰ Lovgiver har imidlertid ikke innført det nye skyldkravet i någjeldende straffelov, selv om dette klart er en endring som kunne vært forskuttert i 1902-loven. Jeg vil komme tilbake til betydningen av dette senere i oppgaven.

Femte ledd i § 147 a som kriminaliserer forberedelseshandlinger er nytt og er ikke en del av de forskutterte endringene. Bestemmelsen er svært omdiskutert. Hovedbegrunnelsen for å kriminalisere forberedelseshandlinger er det økende trusselbildet mot Norge. PST vurderer ekstrem islamisme som den mest alvorlige trusselen mot Norge i dag. Videre ønsker man bestemmelser som kan ramme soloterrorister før det går for langt, slik som vi fikk erfare ved 22. juli-saken.¹¹¹²

Samtidig med denne endringen fikk § 147 a en ny bestemmelse i annet ledd. Grove terrorhandlinger har nå fått en strafferamme på 30 år. Dette ble ansett som svært viktig å

⁸ Ot. prp. nr. 61 (2001-2002) pkt. 1

⁹ jf. Stortingsmelding nr. 17 (2001-2002) pkt. 5.2.2.

¹⁰ Prop. 131 L s. 12

¹¹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 13

¹² RG 2012 s. 1153

få inn i loven så fort som mulig for å skape mest mulig samsvar med våre folkerettslige forpliktelser.¹³ Denne svarer til straffeloven av 2005 § 132.

4 Terrorforsett

4.1 Innledning – det alminnelige forsett

Før jeg går over til å se på hva som menes med terrorforsett er det hensiktsmessig å se på hva som ligger i det alminnelige forsettskravet. Dette vil alltid ligge til grunn for vurderingen og det må derfor være klart hva som er vilkårene for at det er oppfylt. Jeg vil videre se på hva som ligger i terrorforsett og deretter terrorhensikt før jeg går videre og ser på forskjellene mellom disse.

Et av de grunnleggende vilkårene for at man skal kunne straffes er at det foreligger subjektiv skyld. Det alminnelige utgangspunkt er at skyldravet i straffeloven er forsett, jf. § 40. Veldig forenklet kan man si at handlingen må være begått med vilje. Videre må alle de objektive momentene i gjerningsbeskrivelsen være oppfylt for at bestemmelsen skal være overtrådt – dette omtales gjerne som dekningsprinsippet. Man har for eksempel ikke begått et tyveri dersom man ikke har borttatt gjenstanden, jf. strl § 257.

Det vil alltid være gjerningspersonens subjektive oppfatning som avgjør om det foreligger forsett. Om han er overbevist om at han eier gjenstanden selv, kan han ikke straffes for tyveri. Det samme vil gjelde andre veien. Om man er overbevist om at det er naboen man skyter etter, men etterpå blir klar over at det var en hund, så vil man ha oppfylt det subjektive vilkåret.

I straffeloven av 2005 er det gitt en egen bestemmelse som definerer de ulike varianter av forsett som straffeloven opererer med. Denne er ment å videreføre gjeldende rett.¹⁴ I § 22 første ledd bokstav c heter det at forsett foreligger dersom gjerningsmannen ”..holder det for mulig at handlingen dekker gjerningsbeskrivelsen, og velger å handle

¹³ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008) s. 194

¹⁴ NOU 1983: 57 kap. 19.2.1 og 19.2.2 s. 143-144

selv om det skulle være tilfellet”. Denne forsettsformen betegnes gjerne som *dolus eventualis* eller eventuelt forsett.

Eventuelt forsett beskrives av Andenæs som de mest tvilsomme tilfellene av forsett. Det er de tilfeller hvor det forbryterske resultat verken har vært tilsiktet eller gjerningsmannen har holdt det for sikkert eller overveiende sannsynlig.¹⁵ Grensen mellom eventuelt forsett og uaktsomhet er ikke skarp, noe som kan skape vanskelige situasjoner.

For at det skal foreligge eventuelt forsett holder det for eksempel ikke at han bare har innsett muligheten for at noen kan bli drept. Han må ha tatt et valg om å gjennomføre på tross av dette. Han må altså akseptere følgen og likevel velge å utføre handlingen. Se for eksempel Rt. 2009 s. 750. Lagmannsrettens dom ble her opphevet på grunn av uriktig forståelse av *dolus eventualis*.

Den andre formen for forsett er sannsynlighetsforsett. Etter straffeloven av 2005 § 22 første ledd litra b) foreligger sannsynlighetsforsett når noen begår en handling med bevissthet om at den sikkert eller mest sannsynlig dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, se for eksempel Rt. 2004 s. 363.

Den tredje forsettsformen, hensiktsforsett, foreligger etter strl. av 2005 § 22 litra a når noen begår en handling som dekker gjerningsbeskrivelsen i et straffebud med hensikt. I dette ligger at man begår handlingen og ønsker/vil at det som er gjerningsinnholdet skal inntre. Et eksempel kan være at man knivstikker en person og vil at vedkommende skal dø. Man ønsker altså at følgen skal inntre.

4.2 Terrorforsett

For å klarlegge hva som menes med terrorforsett må man se på oppbyggingen av straffeloven § 147 a. Bestemmelsen i sin helhet lyder;

En straffbar handling som nevnt i §§ 148, 151 a, 151 b første ledd jf. tredje ledd, 152

¹⁵ Andenæs, Alminnelig Strafferett (2005) s. 235.

annet ledd, 152 a første, tredje og fjerde ledd, 152 b, 152 c, 153 første til tredje ledd, 154, 223 annet ledd, 224, 225 første eller annet ledd, 231 jf. 232, eller 233 anses som en terrorhandling og straffes med fengsel inntil 21 år når handlingen er begått med det forsett

- a) å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet, som for eksempel lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet, energiforsyning, sikker forsyning av mat eller vann, bank- og pengevesen eller helseberedskap og smittevern,*
- b) å skape alvorlig frykt i en befolkning, eller*
- c) urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en annen mellomstatlig organisasjon.*

Straffen kan ikke settes under minstestrafen som er bestemt i straffebudene som er nevnt i første punktum.

Grov terrorhandling straffes med fengsel inntil 30 år. Ved avgjørelsen av om terrorhandlingen er grov, skal det særlig legges vekt på om den

- a) har medført tap av flere menneskeliv eller svært omfattende ødeleggelse av eiendom eller miljø, eller særlig nærliggende fare for det,*
- b) er utført med særlig skadelige midler,*
- c) er begått av en person som i kraft av sin stilling nyter en særlig tillit som kan utnyttes til å gjennomføre en terrorhandling.*

Med fengsel inntil 12 år straffes den som med slikt forsett som nevnt i første ledd, truer med å begå en straffbar handling som nevnt i første ledd, under slike omstendigheter at trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt. Får trusselen en følge som nevnt i første ledd bokstavene a, b eller c, kan fengsel inntil 21 år idømmes. Medvirkning straffes på samme måte.

Med fengsel inntil 12 år straffes den som planlegger eller forbereder en terrorhandling som nevnt i første ledd, ved å inngå forbund med noen om å begå en slik handling.

Den som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første eller annet ledd, og foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen, straffes for forsøk som etter § 51. § 50 gjelder tilsvarende.

Lovbestemmelsen er bygget opp slik at de primærforbrytelsene som kan være terrorhandlinger er listet opp i første ledd. Det kreves her alminnelig forsett og listen er uttømmende. For at handlingene skal være terrorhandlinger må de være begått med terrorforsett. Terrorforsett foreligger først når man, i tillegg til forsett etter første ledd, oppfyller et av vilkårene i første ledd bokstav a-c.

Man må altså ha ”dobbelt” forsett. Først må man ha forsett etter første ledd om for eksempel å begå et drap. I tillegg må man ha forsett om å skape alvorlig frykt i befolkningen ved å begå dette drapet, jfr. bokstav b. Først da har man begått en terrorhandling med terrorforsett.

Dersom ikke forsettet er oppfylt etter a, b eller c, kan ikke § 147 a anvendes. Handlingen straffes da etter en av de oppregnede bestemmelser i første ledd.

Etter § 147a første ledd bokstav a, er en straffbar handling begått med terrorforsett når den er begått med det forsett å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning. Videre listes det opp eksempler, noe som gjør at denne listen ikke kan sies å være uttømmende. Loven ramser her opp eksempler som energiforsyning, bank- og pengevesen og smittevern.

Det sentrale er her hva som ligger i ”alvorlig” og ”grunnleggende”. Etter forarbeidene vil det ved vurderingen av hva som er alvorlig måtte stilles strenge krav til varighet, omfang og virkning.¹⁶ Sentrale momenter er her størrelsen på området som rammes, antall mennesker som blir berørt, økonomiske konsekvenser, varighet av virkningene og hvor vital den funksjon som forstyrres er. Et eksempel som trekkes frem er omfattende blokkade av samferdselsårer. Lovens krav vil ikke være oppfylt dersom blokkaden enkelt lar seg fjerne.¹⁷

¹⁶ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93

¹⁷ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93

”Alvorlig” og ”grunnleggende” antyder at det skal mye til for at vilkårene i bestemmelsen er oppfylt og det dreier seg om en terrorhandling. Kjernen i bokstav a er at destabilisering av grunnleggende funksjoner i samfunnet.¹⁸

Videre er en handling nevnt i første ledd begått med terrorforsett dersom den er egnet til å skape alvorlig frykt i en befolkning, jf. § 147 bokstav b. Et eksempel på alvorlig frykt, som trekkes frem i forarbeidene, er terrorhandlingene i USA den 11. September 2001. De skapte uten tvil frykt i den amerikanske befolkningen.¹⁹

Når det gjelder uttrykket ”en befolkning”, trenger det ikke nødvendigvis dreie seg om en hel nasjon. Vilåret vil være oppfylt selv om det bare dreier seg om en bestemt region.²⁰ Også en etnisk minoritet kan utgjøre en befolkning etter bestemmelsen. At det går på tvers av landegrenser, slik som for eksempel den samiske befolkningen, er uten betydning.²¹ Se for eksempel Rt. 2013 s. 789. Høyesterett fant her at det må dreie seg om noe større enn en mindre bygd eller by. København eller Oslo vil være tilstrekkelig, og det vil også Aarhus (249 709 innbyggere²²).

Videre uttales det i forarbeidene at det skal mye til for at det foreligger ”alvorlig frykt”. Ved vurderingen skal det legges vekt på om handlingen(e) skjer på flere steder, hvor alvorlige konsekvensene er og hvilke objekter de er rettet mot. Som eksempel nevnes et anslag mot nasjonale symboler eller landets øverste myndigheter. Her vil vilåret kunne være oppfylt selv om det er et mindre geografisk område som rammes.²³ Eksempel her kan være angrep mot slottet eller Stortinget.

Bestemmelsen i bokstav b er tatt med for å dekke de tilfeller som ikke vil dekkes av bokstav a eller c, for eksempel det tidligere nevnte angrepet i USA 11 september

¹⁸ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 92

¹⁹ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93

²⁰ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93

²¹ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93

²² Wikipedia (<http://no.wikipedia.org/wiki/Aarhus>) sist lest 15.11.13

²³ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93

2001.²⁴ Også angrepet 22. juli mot Regjeringskvartalet er her et eksempel på en handling som faller inn under alternativet i bokstav b. Tiltalte erkjente at hensikten var å skape alvorlig frykt i befolkningen og å ramme statsforvaltningen, jf. RG 2012 s. 1153.

Når det gjelder § 147a bokstav c, bestemmer den at en handling er utført med terrorforsett dersom den går ut på å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning.

Hva som ligger i “vesentlig betydning” skal avgjøres av domstolene etter en konkret bevisvurdering, hvor det blant annet skal legges vekt på landet eller organisasjonens egen oppfatning av spørsmålet.²⁵ Hva som blir utfallet vil derfor kunne variere ut fra hvilket land handlingen er begått i.

“Mellomstatlig organisasjon” skal forstås som en organisasjon som har stater som medlemmer. Den folkerettslige forståelsen av begrepet skal tillegges betydning. Frivillige organisasjoner vil falle utenfor.²⁶

Det er som man ser rom for en del vurdering når det kommer til hva som skal betegnes som terrorforsett. Det er tilnærmet umulig å lage bestemmelser som er helt presise og man kan nesten ikke unngå å bruke vurderingskriterier som “vesentlig betydning” og lignende. Bestemmelsen skiller seg noe fra tradisjonelle straffebestemmelser ved måten den er bygget opp på. Den har mer internasjonal karakter og minner om en konvensjonsbestemmelse. Det er en naturlig følge av at den er utformet i tråd med våre internasjonale forpliktelser og at området den regulerer ikke kan overlates til hver enkelt stat å kontrollere. Samarbeid over landegrensene er essensielt for å bekjempe terrorisme og lovbestemmelsene vil som en naturlig følge bli utformet mer generelt.

²⁴ Note 1212 til § 147 a (Rettsdata) v/ Magnus Matningsdal.

²⁵ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93.

²⁶ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 93.

5 Terrorhensikt

5.1 Straffeloven av 2005 § 131

Når man snakker om hensikt i dagligtalen tenker man først og fremst på de handlinger som er begått med viten og vilje om å fremkalle et gitt resultat. Den må altså være til-siktet. Hensikt er en kvalifisert form for forsett og tankene går nok for de fleste mot de mer alvorlige straffbare handlinger.

En bestemmelse som krever at en handling må være begått med hensikt gjør at sannsyn-lighetsforsett ikke vil være tilstrekkelig. I tillegg til at forsettet skal dekke det objektive gjerningsinnhold, må handlingen i tillegg måtte ha en videregående hensikt.²⁷ Dette betegnes gjerne som subjektivt overskudd. For eksempel; ved tyveri etter strl. § 257 må man ha borttatt en gjenstand som tilhører en annen. I tillegg kreves at man har hatt vin-nings hensikt ved å gjøre det.

Ved at den nye straffeloven trer i kraft vil ordlyden videreføres i stor grad i § 131. Defi-nisjonen vil ved et krav om terrorhensikt ligge tettere opp til definisjonen av terrorhan-dlinger i EUs rammebeslutning 13. juni 2002 om bekjempelse av terrorisme artikkel 1 (1).²⁸

Bestemmelsen er utformet på samme måte som § 147a ved at man for å kunne straffes for en terrorhandling, må ha begått en av handlingene ramset opp i § 131 første ledd med den hensikt som er nevnt i annet ledd a til c.

Når det gjelder tolkningen av hva som ligger i a-c er disse bestemmelsene i stor grad videreført i den nye straffeloven. Dette innebærer at man må begå en av primærforbry-telsene i første ledd med en videregående hensikt. Man må ha et sterkt ønske og/eller ville at følgen skal inntre. Man må for eksempel både ville at handlingen skal skape alvorlig frykt og vite at den kommer til å gjøre det.

²⁷ Andenæs – Alminnelig strafferett (2005) s. 241

²⁸ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 315.

Når det gjelder andre straffebestemmelser som inneholder et hensiktskrav, er det ofte selve hensikten som gjør en ellers harmløs handling straffbar²⁹. Slik er det ikke for terrorhandlinger. Her er primærhandlingene allerede straffbare, og om man mangler terrorhensikt vil man kunne straffes etter disse bestemmelsene. Hensiktskravet i § 131 er knyttet til følgene i a, b og c. Man kan spørre seg om det medfører at den skal tolkes annerledes. Man får et dobbelt skyldkrav ved at gjerningspersonen skal ha forsett om å begå primærforbrytelsen og deretter ha terrorhensikt om følgen. Det vil i alle fall skape en del praktiske problemer.

For at det skal foreligge terrorhensikt er det ikke nødvendig at følgen av handlingen faktisk inntreffer. Forbrytelsen vil være fullbyrdet selv om virkningen ikke manifesterer seg. Et eksempel er om man slipper ut gift i en drikkevannskilde, med det formål å ødelegge drikkevannskilden til en hel by. Dersom man ikke tilsetter tilstrekkelig mengde, vil man fortsatt kunne straffes for overtredelse av strl § 131.³⁰

Videre er det tilstrekkelig at det er den umiddelbare virkning som omfattes av hensikten. Det vil ofte være langsiktige mål med terrorhandlinger, være seg politiske, religiøse eller ideologiske, men det er ikke det bakenforliggende formålet som er avgjørende.³¹ For at man skal ha en fornuftig bestemmelse som fanger opp de tilfeller man har ment, så må bestemmelsen være utformet slik. Straffbarhet kan ikke være betinget av at følgen faktisk inntreffer.

²⁹ Andenæs – Alminnelig strafferett (2005) s. 241

³⁰ Eskeland (2011) s. 207

³¹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) pkt. 8.6.2

6 Hensikt eller forsett?

Ved innføringen av § 147 a ble det drøftet om skyldkravet burde være forsett eller hensikt. Det finnes argumenter både for og mot begge løsninger. I det følgende vil jeg se på forskjellene mellom de to skyldformene, herunder fordeler og ulemper ved dem, samt betydningen av at 2005-loven ikke er trådt i kraft.

Det avgjørende ved valg av skyldkrav ble at departementet mente at forsett var riktig.³² I forarbeidene uttales det at det ikke vil være urimelig at man straffer den som med viten begår handlinger som objektivt sett er typiske terrorhandlinger og som vedkommende vet at vil skape alvorlig frykt i befolkningen. Det gjelder selv om hensikten ikke var å skape slik frykt. Men dersom slik hensikt foreligger vil det være et skjerpene moment.³³

Det er klart standpunkt og det fremstår ikke som tvilsomt at forsett er det riktige skyldkravet. Man kan da spørre seg hvorfor det i den nye 2005-loven er gjort helomvending slik at det straffskjerpene moment nå er grunnvilkåret.

6.1 Bevisproblematikk

Et av hovedargumentene når man innførte § 147 a, for at skyldkravet skulle være nettopp forsett, var at det ville kunne skape store bevisvansker dersom man skulle kreve at gjerningspersonen hadde utvist hensikt. Slik rettstilstanden er i dag inntreffer straffbarhet allerede hvor gjerningspersonen har eventuelt forsett. Det fremstår som klart enklere å skulle bevise at han har holdt det for mulig eller sannsynlig at en følge skal inntre og deretter tatt et valg om å gjennomføre på tross av dette.

Å skulle bevise at han har innsett at en følge er sikker vil kunne by på store problemer hvor man ikke har andre holdepunkter å gå etter. Man må nødvendigvis se hen til ytre handlinger til støtte for hva gjerningspersonen har tenkt.

³² Ot. prp. Nr. 61 (2001-2002) s. 95

³³ Ot. prp. Nr. 61 (2001-2002) s. 95

Beviskravet tilsier at man bør legge seg på en bestemmelse som krever forsett. Ved et hensiktskrav må påtalemyndigheten bevise utover enhver rimelig tvil at gjerningspersonen har til hensikt å oppnå en av de følger nevnt i § 131 a, b eller c. Dette kan høres greit ut på papiret, men kan vise seg å være meget komplisert i praksis.

Ut over enhver rimelig tvil betyr her at det må være tilnærmet helt sikkert at gjerningspersonen har hensikt om følgen. Når man begår en straffbar handling vil man nødvendigvis forsøke å skjule bevis og dette medfører at påtalemyndighetens oppgave blir å legge frem konkrete bevis for hva som har foregått i gjerningspersonens hode. Om det ikke foreligger andre bevis enn handlingen, for eksempel sprengningen av en bygning, vil det bli opp til påtalemyndigheten å bevise at gjerningspersonen ville skape alvorlig frykt i befolkningen.

Dersom det er forsett som kreves vil det kunne bevises at han innså at det var sannsynlig at han kom til å skape alvorlig frykt. Man kan da basere det på at man har bevist at vedkommende hadde utført handlingen med en viss mengde sprengstoff og man kan si at han innså sannsynligheten for at det ville bli alvorlig frykt bare ved at han detonerte bomben.

Å derimot skulle bevise at han hadde hensikt om å skape slik frykt krever at man har noe i tillegg, det være seg nedskrevne planer, kommunikasjon med andre eller tekniske spor. Om man forutsetter at vedkommende ikke har tilstått og heller ikke vil forklare seg har man lite å gå etter. Uten slike bevis vil det kunne bli svært vanskelig å få noen straffedømt for terrorhandling, selv om det er helt klart at det er det vedkommende faktisk har gjort.

I sin artikkel i Tidsskrift for strafferett 2010 s. 395-407 tar Jon Wessel-Aas til ordet for at hensikten med slike straffebestemmelser som § 147a ikke er å straffe noen, men å åpne dører for å benytte hemmelige tvangsmidler. *“Det er i praksis meget vanskelig å bevise at noen som ennå ikke har påbegynt en konkret handling, har til hensikt å foreta den, og dertil med terrorforsett.”*

Men det er nettopp dette som gjør at det er behov for slike bestemmelser. Man må nødvendigvis kunne gripe inn tidligere for å avverge og i det hele tatt klare å bevise forsettet i forbindelse med terrorhandlinger.

I en høringsuttalelse fra Riksadvokaten³⁴ gis det uttrykk for at et hensiktskrav vil kunne skape vanskeligheter og at det derfor må være riktig å beholde krav om terrorforsett. Et av argumentene som nevnes er at å bevise terrorhensikt blir vanskelig hvor en sinnsforvirret har begått terrorhandlingen. Videre at det umiddelbart etter et terroranslag kan oppstå problemer med å etablere sannsynlighetsovervekt for at det ble handlet med terrorhensikt. Dette vil ha stor betydning for påtalemyndighetens adgang til å benytte tvangsmidler.

Det vil alltid være vansker med å bevise hva en person har tenkt og hva som virkelig har vært den subjektive side av en handling. Om noe har fremstått som mulig, sannsynlig eller sikkert kan ikke avgjøre hvilket skyldkrav man skal velge. Man kan ikke si at terrorhandlinger skal være begått med forsett bare på grunn av at man ikke klarer å bevise at det foreligger hensikt.

Bevisvansker vil være et viktig moment ved vurderingen, men det kan ikke alene begrunne hvilken løsning man skal gå for.

6.2 Skyldkravet sett i sammenheng med de forberedende handlinger

Dersom man skal velge å beholde kravet om terrorforsett må man se på hvilke konsekvenser det vil kunne få nå som vi har fått en kriminalisering av forberedende handlinger, jf. strl. § 147a femte ledd. Ved å la forsett, herunder sannsynlighetforsett og eventuelt forsett være dekket (jf. § 22 i 2005-loven), vil bestemmelsen kunne favne unødig vidt. Man vil da fjerne seg fra den tradisjonelle oppfatningen av hva som skal omfattes av terrorbegrepet og anses som terrorhandlinger.

³⁴ Høring av 03.08.07 – Forslag om eget kapittel i den nye straffeloven om terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger og spørsmål om ratifikasjon av europarådets konvensjon om forebygging av terrorisme. Hentet fra <http://www.krim.dk/undersider/straffesager/strafferet/lovteknik/kasuistisk-syntetisk-lovteknik-rigsadvokaten-norge-terrorisme-aug-07.pdf> (sist lest 15.11.13).

Det ble som nevnt argumentert for at det ikke ville være urimelig å straffe noen som begår denne type handlinger med viten om at det kan skape alvorlig frykt i befolkningen. Man kan da spørre seg om det stiller seg på samme måte nå som de forberedende handlinger er gjort straffbare.

Ved å beholde et forsettskrav vil man i teorien kunne få tilfeller hvor de helt dagligdagse handlinger er straffbare som terrorhandlinger. Man vil selvfølgelig måtte ha det nødvendige forsett, men det er betydelig større rom for feil hvor man har et krav om eventuelt forsett og sannsynlighetsforsett fremfor hensikt. Det er i straffeprosessen et grunnleggende prinsipp om at det er bedre at en skyldig går fri enn at en uskyldig blir dømt.³⁵ Ved å beholde forsettskravet kan det komme i strid med dette prinsippet.

På den annen side er terrorhandlinger i en kategori for seg selv. Det er alvorlige samfunnsskadelige handlinger som i aller høyeste grad er straffverdige. Det taler klart i retning av et krav om forsett, slik at man får tatt flest mulig som planlegger å utføre eller utfører slike handlinger.

Det er likevel slik at det er svært belastende å bli tiltalt og i alle fall bli uskyldig dømt for terrorhandlinger. Man risikerer å bli utestengt fra samfunnet og man vil bli nektet innreise i en rekke land. Selv om man skulle bli frikjent er det utvilsomt svært ødeleggende å bli beskyldt for slike handlinger. Dette tilsier at skyldkravet bør være terrorhensikt.

6.3 Er terrorhensikt riktig skyldkrav?

Om begrunnelsen for å velge terrorhensikt som skyldkrav uttaler Lagmannsretten i Krekarsaken ³⁶(med henvisning til forarbeidene) at;

”Det er særlig motivasjonen, ønsket om å oppnå et nærmere bestemt mål, som man vil ramme gjennom terrorbestemmelsene. Dette tilsier et krav om terrorhensikt, og ikke bare forsett.”

³⁵ Jo Hov – Innføring i prosess I (2009) s. 113

³⁶ LB-2012-068482

Dette er også noe av det som kjennetegner en terrorhandling og skiller den fra andre straffbare handlinger. Den vil i de aller fleste tilfeller være motivert og drevet av en tro på en bestemt ideologi eller religiøs oppfatning. Det vil derfor virke naturlig å ha et krav om hensikt for å sikre at man faktisk har den grad av forsett som kreves. Man kan imidlertid diskutere om lagmannsretten her har lagt til grunn riktig forståelse av § 147 a. Å la straffbarheten avhenge av motivasjonen bak handlingen vil ikke være riktig forståelse av bestemmelsen. Man vil da få en bestemmelse som baserer seg på religiøs, ideologisk eller politisk motivasjon, og ikke terrorforsett som kreves etter bokstav a-c. Det avgjørende er gjerningsmannens forsett og hva han ønsker å oppnå med handlingen, ikke hva motivasjonen bak den er.

Et annet argument for å ha et krav om terrorhensikt er at det bringer norsk rett mer på linje med rettsstilstanden som følger av EUs rammebeslutning om bekjempelse av terrorisme.³⁷

Til støtte for dett kan man også diskutere om eventuelt forsett hører hjemme under en terrorbestemmelse. Det kunne være hensiktsmessig å la grensen gå ved sannsynlighetsforsett. På denne måten hadde man fått en mellomløsning mellom dagens lov og straffeloven av 2005. Det er imidlertid slått fast at *dolus eventualis* bør beholdes i straffeloven.³⁸ Bevisproblematikk ble drøftet, men departementet kom til at fordelene veide opp for ulempene, om man ble derfor stående ved at *dolus eventualis* skulle videreføres i loven.

6.4 Betydningen av at 2005- loven ikke har trådt i kraft

Det er angivelig teknisk og/eller budsjettmessige årsaker til at straffeloven av 2005 ikke er trådt i kraft.³⁹ Dette medfører at det etter gjeldene rett fortsatt kreves terrorforsett og ikke terrorhensikt. Spørsmålet er hvilke konsekvenser dette vil kunne medføre?

Nå har det gått åtte år siden loven ble vedtatt og man kan spørre seg om de samme argumenter for å endre skyldkravet vil få gjennomslagskraft i dag. Et moment er at

³⁷ Ot. prp. Nr. 8 (2007-2008) s. 177.

³⁸ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) pkt. 10.4.4

³⁹ LB 2012- 068482

trusselbildet mot Norge er endret. Da § 147 a ble vedtatt etter angrepene 11. september var trusselen mot Norge ansett som lav⁴⁰.

Det uttales i dag at også Norge kan bli rammet av terrorisme, som har blitt et internasjonalt problem med forgreninger over hele verden.⁴¹ Spesielt har man innsett dette etter angrepene mot Regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli⁴². Det erkjennes videre at trusselbildet er i stadig endring og påvirkes av en rekke faktorer. Det er derfor vanskelig å angi en konkret grad av sannsynlighet for nye angrep i Norge.

Innføringen av krav om terrorhensikt baserer seg i stor grad på trusselbildet man sto overfor på starten av 2000- tallet. Ved å endre skyldkravet basert på dette vil man få en lovendring som baserer seg på utdatert informasjon og det fremstår som lite dynamisk.

Det har vært stilt spørsmål om man skal anvende det mildeste alternativ, noe som ville innebære å dømme etter et hensiktskrav slik som i 2005-loven. Praksis har imidlertid slått fast at det fortsatt er 1902-loven som skal anvendes og selv om det mildeste straffalternativ skal benyttes, kan ikke dette gjelde når 2005- loven ikke er satt i kraft og dermed ikke ”gjældende”, jf. strl. § 3.⁴³

At loven ikke har trådt i kraft kan få store konsekvenser for enkeltsaker. Handlinger som ellers ikke ville blitt bedømt som terrorhandling vil kunne bli det. På den annen side vil terrorister kunne unnsnippe straff på grunn av for strengt krav til skyld.

For å ta et eksempel- i 22. juli-saken sto man overfor et todelt angrep. Ett angrep mot Regjeringskvartalet hvor en bombe gikk av og deretter brutale massedrap på Utøya. Dette oppfyller helt utvilsomt kravet til terrorforsett etter § 147 a. Om man derimot tenker bort bombeangrepet og i tillegg innfører et krav om terrorhensikt vil situasjonen fremstå ganske annerledes. Man står da igjen med massedrap og krav til terrorhensikt.

⁴⁰ St. melding nr. 17 (2001-2002) pkt. 5.2.2.

⁴¹ St. melding nr. 21 (2012-2013)

⁴² St. melding 21 (2012-2013)

⁴³ LB 2012-068482

Spørsmålet blir om dette oppfyller kravet til å kunne defineres som en terrorhandling. Svaret er ikke selvsagt. De fleste enes om at det klart burde falle inn under terrorbestemmelsen da det er en grufull handling som rammer mange mennesker. Men om det ville oppfylt kravet i § 131 bokstav b om å skape alvorlig frykt i en befolkning kan ikke holdes for sikkert. Det kan spørres om man i det hele tatt hadde kunnet dømme etter terrorbestemmelsen dersom 2005-loven hadde vært gjeldende på handlingstidspunktet.

Et av argumentene for at det foreligger et hensiktskrav allerede i dag er at det er rettsikkerhetsmessige problemer knyttet til at en lov ikke er satt i kraft som følge av rene tekniske problemer.

På den annen side er det i realiteten ikke noe i veien for å vedta de nødvendige endringer i § 147 a. Det er allerede gjort flere endringer i den gjeldende bestemmelsen som ikke skulle vært tatt inn før 2005- loven blir satt i kraft. Høyesterett slår fast i Rt. 2013 s. 789 (41) at det må bero på et bevisst valg fra lovgivers side at hensiktskravet ikke er innført i § 147 a.

Man kan ikke legge hele skylden på at det er politiets datasystemer som ikke er klare for en ny straffelov. Dersom tekniske utfordringer skal være det eneste som stanser lovgiver i å oppdatere påstått utdaterte lover vil det skape minst like store rettssikkerhetsproblemer, og jeg tror ikke dette er den eneste årsaken.

Høyesterett har uttalt at man kan ta hensyn til den ikke ikrafttrådte lov til fordel for siktede, jf. Rt. 2007 s. 252. Det uttales i nevnte dom at det som er vedtatt er lovgivers syn i dag. Man bør derfor ta hensyn til det og det bør ha betydning før loven trer i kraft. Dette gjelder imidlertid bare ved straffutmålingen.

Det er ikke vanskelig å se at dette kan skape problematiske situasjoner. Det sender ut blandede signaler og det er ikke avklart om lovgiver mener at terrorforsett er riktig skyldkrav. Man begynner da å spørre seg om det fortsatt er slik som situasjonen var i 2003-2004 da forarbeidene ble utarbeidet. Er terrorforsett riktig skyldkrav i dag eller bør man vedta ny straffelov og heve kravet til terrorhensikt?

7 Forberedelseshandlinger

Utgangspunktet er at forberedende handlinger ikke er straffbare i norsk rett. Mye av begrunnelsen er at de forberedende handlinger ikke gir tilstrekkelig uttrykk for den forbryterske vilje.⁴⁴ Man skal ikke risikere å bli straffet ved å utføre dagligdagse handlinger. Det blir i praksis derfor viktig å trekke grensen mellom de rent forberedende handlinger, som ofte ender med ingenting, og forsøk på en straffbar handling.

Når man snakker om forberedende handlinger i det daglige tenker man gjerne på hele hendelsesforløpet frem til selve handlingen. Det vil si både innkjøpet av verktøy, planlegging og innbrudd i et hus som forberedelse til å stjele noe der. På strafferettens område skiller man derimot mellom forberedelse og forsøk.⁴⁵ For eksempel ved innbrudd vil de forberedende handlinger bestå i innkjøpet av verktøy og planlegging. Men når man tar fatt på å dirke opp låsen har man oversteget grensen og er over i forsøk. Man har da foretatt seg noe hvor handlingens utførelse ”tilsigtedes paabegyndt”, jf. strl § 49.

Det finnes flere bestemmelser som gjør unntak fra prinsippet om straffrihet for forberedende handlinger og gjør at straffbarhet inntreffer på et tidligere stadium. Den generelle bestemmelsen om forbund finner man i straffeloven § 162 c. Etter denne bestemmelsen kan man straffes dersom man inngår forbund med noen om å begå alvorlige straffbare handlinger som ledd i organisert kriminalitet.

Når det gjelder terrorhandlinger er det straffbart å forberede disse etter straffeloven § 147 a femte ledd;

Den som har forsett om å fullbyrde et lovbrudd som nevnt i første eller annet ledd, og foretar handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen, straffes for forsøk som etter § 51. § 50 gjelder tilsvarende.

⁴⁴ Andenæs, Alminnelig Strafferett (2005) s. 345

⁴⁵ Husabø (1999) s. 306

Det ble ved innføringen av § 147 a femte ledd diskutert om det skulle gis en helt generell forberedelsesbestemmelse, men dette ble avvist bl.a. med grunnlag i at en slik bestemmelse vil favne for vidt, slik at bestemmelsen kunne komme til å omfatte forberedelseshandlinger som ikke burde være belagt med straff.⁴⁶ Et eksempel kan være innkjøp av helt dagligdagse varer som et stjerneskrubjern. Det ville utvilsomt kunne brukes ved montering av en bombe, men er også noe som man vil finne i de fleste hjem.

Ved overtredelse av § 147 a femte ledd straffes man for forsøk som etter § 51. Det innebærer at en ved utmålingen må gi mindre straff enn for fullbyrdet terrorhandling, altså lavere enn henholdsvis 21 og 30 år.

I forarbeidene går det frem at femte ledd skal være en spesialregulering som utvider det alminnelige forsøksansvaret.⁴⁷ På denne måten vil grensen for forsøk flyttes ned til stadiet for den forberedende handling. Allerede når man starter på forberedelsen kan man straffes for forsøk. Forutsetningen er som at handlingen peker mot og legger til rette for en terrorhandling.

Forsøksansvarets nedre grense vil på denne måten ligge tett opp til den kriminelle handling, både i tid og sted.⁴⁸ Når det gjelder hensynet til egen forutberegnelighet uttales det at den som har bestemt seg for å begå en terrorhandling, og foretar seg forberedelser med dette for øye, neppe kan ha beskyttelsesverdig forventning om å kunne forutberegne sin situasjon og vite nøyaktig når han trer over grensen til en forberedelseshandling.⁴⁹ På denne måten går man ut fra at den som er i en forberedelsesfase, allerede på et enda tidligere tidspunkt og før han er over i forsøk, har bestemt seg for å begå en terrorhandling. Han må derfor ta høyde for at forberedelser til handlingen kan være straffbare.⁵⁰

⁴⁶ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 39

⁴⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s. 44

⁴⁸ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61

⁴⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61

⁵⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61

Når det gjelder vilkårene for å kunne straffes for forberedelseshandlinger må man først og fremst ha forsett om å fullbyrde en av de primærforbrytelser som følger av første ledd med det terrorforsett som kreves etter bokstav a-c.

Videre må man ha foretatt seg en handling som legger til rette for og peker mot gjennomføringen. Det som er gjennomført sett i sammenheng med det som den handlende har til forsett å gjennomføre vil være det sentrale.⁵¹

At handlingene må “legge til rette for” og “peke mot” gjennomføringen betyr at gjerningspersonen må ha hatt reelle og alvorlige forberedelser som sikter mot en terrorhandling.⁵²

Det kan imidlertid diskuteres hvorvidt en generell bestemmelse faktisk ville medført en reell fare for at uskyldige skulle bli dømt, og nå langt mindre ved at man har lagt til et vilkår om at handlingen må legge til rette for og peke mot en terrorhandling. Det å gjøre slike innkjøp er kanskje objektivt sett nok, men det er ikke tilstrekkelig til å straffedømmes. Handlingene må i det ytre ha tydelige kjennetegn på å være forberedelser til terrorhandlinger.⁵³ Det subjektive må være oppfylt ved at man har “forsett” om å fullføre et av de lovbrudd nevnt i første ledd. Man må derfor ha forsett om å utføre primærforbrytelsen og terrorforsett etter bokstav a, b eller c.

Ved bedømmelsen av om det foreligger forberedelser til en terrorhandling vil det nødvendigvis finnes dokumentasjon som kan være med på underbygge dette. Som eksempel nevnes i forarbeidene notater som gir uttrykk for planen, beskrivelser av mål, dokumentasjon på uttrykk for hat eller drapsønsker mot bestemte personer som skal rammes av handlingen, materiale fra rekognosering og billedtaking, beskrivelser av vakrutiner, politiske manifeste ment for distribusjon etter handlingen, kommunikasjon med utenforstående som beskriver handlingen, informasjon om hvordan bomber forårsaker mest mulig skade mv. alene eller i kombinasjoner.⁵⁴

⁵¹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 85

⁵² Prop. 131 L (2012-2013) s. 85

⁵³ Prop. 131 L (2012-2013) s. 61

⁵⁴ Prop. 131 L (2012-2013) s. 85

Uten slik dokumentasjon vil det også bli svært vanskelig å bevise de nødvendige ytre kjennetegn som legger til rette for og peker mot en terrorhandling. Man står da igjen med handlingen og den potensielle gjerningspersonen. Om han nekter å si noe kan man ikke bevise at det er en terrorhandling og den kan da ikke straffes. Forberedelse til primærforbrytelsene i § 147 a er i utgangspunktet ikke straffbar, med mindre de faller inn under straffeloven § 162 c. Har man med en eller to personer å gjøre kan ikke disse straffes da de ikke vil være en “organisert kriminell gruppe”.

Det å “legge til rette for” betyr her at det som er utført til en viss grad må ha betydning og være hensiktsmessig for den handlingen som skal begås. Som eksempel nevnes i forarbeidene innkjøp av gummihansker. Helt dagligdagse handlinger som dette vil i utgangspunktet falle utenfor, selv om de kunne ha en viss nytte ved gjennomføringen av en terrorhandling. Slike handlinger vil normalt ikke ha de ytre kjennetegn som peker mot en terrorhandling.

Det kreves noe mer. Ligger gummihanskene i en bag med oppskrifter for å lage en bombe og kart over eventuelle mål vil saken stille seg annerledes. Da vil det foreligge noe som peker mot en terrorhandling.

Man kan stille spørsmål ved hva som må til for at noe skal peke mot en terrorhandling. Spørsmålet må nok løses ved en konkret vurdering i hver enkelt sak. Det må imidlertid kreves at det er helt klart at det dreier seg om forberedelser til en terrorhandling. En situasjon som fort kan tenkes å havne i grenseland er ved omfattende dataangrep. Om man for eksempel planlegger å holde bankansatte som gissel for å hacke seg inn i et stort antall bankers datasystemer og har planer om å stjele store summer, har man da forstyrret alvorlig en grunnleggende funksjon?⁵⁵ Eller har man da straffritt forberedt seg på et ran?

Når det gjelder forberedelseshandling sammenlignet med forsøkshandling kreves det mindre grad av nærhet mellom handlingene og det forestående lovbruddet. Dette gjelder

⁵⁵ jf. § 147 a første ledd bokstav a

både i tid og sted.⁵⁶ Dette innebærer at forberedelseshandlingen ikke trenger å være foretatt i nær tidsmessig sammenheng med det forestående lovbrudd, eller i geografisk nærhet.

Kriminaliseringen av forberedelseshandlinger har vært noe omstridt. Et argument for en slik kriminalisering er i situasjoner hvor gjerningspersonen ikke samarbeider med flere. Dersom man tenker seg at straffbarheten først inntreffer ved forsøk, vil man måtte vente med å ta ham til han har påbegynt utførelsen, jf. strl. § 49. Om man derimot har en bestemmelse som setter straff for planlegging og forberedende handlinger, kan man pågripe allerede på planleggingstidspunktet. Dette medfører langt mindre risiko for skade og tap av menneskeliv enn om man venter til handlingen påbegynnes.

Ved å innføre en slik bestemmelse begrenser man også muligheten for at Norge blir en frihavn for terrorister.⁵⁷

8 Forbund

På samme måte som ved forberedende handlinger er det som hovedregel ikke straffbart å inngå forbund med noen om å begå straffbare handlinger. Først når man trer over i forsøksstadiet vil det være straffbart, jf. strl. § 49.

Å inngå forbund med noen er det samme som å inngå en avtale. Når det kommer til terrorhandlinger er det gjort straffbart både å forberede og å inngå forbund om å begå disse i straffeloven § 147 a fjerde ledd. I det følgende vil jeg se på hvor grensen går for når man har inngått forbund med noen om å begå en terrorhandling.

Straffeloven § 147 a fjerde ledd lyder:

“Med fengsel inntil 12 år straffes den som planlegger eller forbereder en terrorhandling som nevnt i første ledd, ved å inngå forbund med noen om å begå en slik handling. “

⁵⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 85

⁵⁷ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 116

Forbund etter denne bestemmelsen skal forstås på samme måte som i de øvrige forbundsbestemmelsene i straffeloven, jf. TOSLO-2007-167415-2.

§ 147 a fjerde ledd skiller seg ut ved at den har et uttrykkelig krav om planlegging og forberedelse i lovteksten.⁵⁸ Som følge av dette kan det virke som om denne skal tolkes annerledes enn de andre forbundsbestemmelsene. Om dette heter det i Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 95 at uttrykkene er tatt med for å vise at bestemmelsen gjennomfører forpliktelsene Norge er pålagt etter resolusjon 1373.

I TOSLO-2007-167415-2 uttaler tingretten at avtalen må være endelig og alvorlig ment. Det skal foreligge en avtale om å begå en terrorhandling med terrorforsett, og den må være forholdsvis konkret med hensyn til dens innhold og utførelse.

I tillegg kreves at gjerningspersonen må ha foretatt ytre handlinger som viser at han har tenkt å begå en terrorhandling.⁵⁹ Om dette uttales det i forarbeidene;

*“I totalvurderingen av subjektive og objektive forhold, vil det likevel måtte kreves en bevisst beslutning fra gjerningspersonen om at en terrorhandling skal gjennomføres. Det kreves ikke at det er tatt en beslutning om alle detaljer om selve gjennomføringen eller at beslutningen gjelder en helt konkret forbrytelse. Det er tilstrekkelig at det kan bevises at beslutningen gjelder en terrorhandling.”*⁶⁰

Et annet eksempel fra rettspraksis er Rt. 2013 s. 789. Dommen gjelder en sak hvor to menn hadde avtalt å sprengte en bombe ved Jyllandspostens lokaler i Århus i Danmark. Planene oppstod i kjølvannet av Mohammed-karikaturene. Hovedmannen hadde tidligere inngått forbund med Al-Qaida og mottatt opplæring i fremstilling av bomber. Planene var at C skulle skaffe ingredienser til bomben. Han lyktes ikke i å skaffe hydrogenperoksid som var sterk nok, og A ba derfor B om å hjelpe til. Han skaffet noe som ble oppbevart hos A til de ble pågrepet.

⁵⁸ TOSLO-2007-167415-2

⁵⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 84

⁶⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 84

Det ble i saken anført at avtalen var for lite konkret og manglet et gjennomføringsselement. Om dette uttaler Lagmannsretten, i tråd med Høyesteretts standpunkt, at det ikke kan kreves at det trekkes en så snever ramme rundt forbundsbegrepet.

Det gjelder ikke noe nærmere krav om planlegging gjennom rekognosering, planlegging og kjøp knyttet til hvordan angrepet skal gjennomføres. Videre vil det fortsatt være inngått forbund selv om det ikke er bestemt hvilke våpen som skal benyttes. Det trenger heller ikke være bestemt konkret hva som skal være det fysiske eller geografiske mål for handlingen.

Forbundet vil være det samme selv om planene endrer seg underveis fra å sprengte et bygg til å skyte en person.

Essensen i bestemmelsen er at det må være en konkret plan om å begå en terrorhandling og planen må være reell. Det vil kunne være at man for eksempel har avtalt å begå en av primærforbrytelsene i § 147 a første ledd med forsett om å skape alvorlig frykt i en befolkning. Avtalen må ikke være betinget av forhold som det er svært liten sannsynlighet for at vil inntreffe.⁶¹ Man kan ikke la store deler av planen bero på tilfeldigheter, da mangler man det nødvendige forsett om gjennomføring.

Det går videre frem av dommen i Rt. 2013 s. 789 at den ene parten ikke var klar over hva som var det egentlige målet for handlingen. Det ble anført at dette stenger for at forbund er inngått. Høyesterett var ikke enig i dette og slår fast at det fortsatt vil være inngått forbund selv om den ene parten er ført bak lyset. At handlingens endelige mål er noe annet vil ikke endre dens karakter. En terrorhandling vil fortsatt være en terrorhandling dersom man endrer målet underveis.

Som Høyesterett er inne på vil også uklarhet og hemmelighold om målet og planleggingen ofte være typisk for denne type handlinger. Det dreier seg ofte om organisasjoner som er bygget opp av nettverk hvor noen vet mer enn andre. Man får gjerne bare beskjed om å utføre noe som ledd i en terroraksjon.

⁶¹ Kjerschow/Skeie – Inn tatt i Straffelovens kommentarutgave 1995 s. 303 v/ Bratholm/Matningsdal

Forutsetningen for at man da skal kunne straffes er at man vet hva man er med på og har det nødvendige forsett. Det kan være at atferden til partene, sett utenfra, fremstår som om det er inngått en avtale, men uten at noen av dem virkelig har ment å forplikte seg. Det vil da være partenes subjektive forutsetninger som skal legges til grunn, slik at avtalen ikke anses som inngått.⁶²

Når det gjelder grensen for det straffbare vil man ha overtrådt denne allerede på avtalestadiet. Det gjelder uansett om man gjennomfører avtalen eller ikke – Det er uten betydning om det skyldes glemsel eller at man kommer på bedre tanker.⁶³ Har man først inngått avtalen så har man overtrådt bestemmelsen og kan straffes. Det gjelder til en viss grad en regel om tilbaketreden etter straffeloven § 50, som skal gjelde tilsvarende for forberedelsesansvaret etter første punktum.

9 Medvirkning

9.1 Innledning

Med medvirkning menes at noen samvirker til en forbrytelse.⁶⁴ Andre måter å si det på kan være å hjelpe noen eller å samarbeide, men uten å ha hovedrollen. Man er et ledd i utførelsen uten at man har hovedansvaret.

Medvirkning kan skje på flere ulike måter. Man skiller gjerne mellom fysisk medvirkning, ved at man for eksempel hjelper til å skaffe våpen, og psykisk medvirkning, hvor man for eksempel sterkt oppmuntrer hovedmannen til å gjennomføre en forbrytelse.

Utgangspunktet etter norsk rett er at medvirkning bare er straffbart hvor dette er særskilt nevnt. Dette videreføres i ny straffelov, bare at her lovfestes i § 15 at medvirkning er straffbart så lenge noe annet ikke er bestemt i det enkelte straffebud.

⁶² Eskeland (2011) s. 234

⁶³ TOSLO-2007.167415-2 pkt. 3.4

⁶⁴ Andenæs, Alminnelig Strafferett (2005) s. 323

Når man snakker om medvirkning tenker nok de fleste at medvirkeren må ha vært med og hjulpet til med noe som har fått betydning for utfallet av hovedhandlingen. Det er imidlertid ikke noe krav at det er årsakssammenheng mellom handlingen utført av medvirkeren og den som har utført hovedgjerningen. Medvirkningshandlingen trenger heller ikke å ha lettet utførelsen av hovedhandlingen.⁶⁵

Ved spørsmål om medvirkning skal hver enkelt deltaker bedømmes separat og bare etter sitt eget forhold til det rettsbrudd som har medvirket eller forsøkt å medvirke til.⁶⁶ Dette innebærer at man kan straffe medvirkeren, selv om hovedmannen ikke har overtådt grensen for straffbart forsøk. Det vil kanskje virke kunstig, men medvirkeren oppfyller her vilkårene ved at han har gjennomført det som står i gjerningsbeskrivelsen. Han har allerede utført sin del av forbrytelsen og det er ikke lenger noe ved utførelsen som avhenger av ham. Hvor langt hovedmannen har kommet i handlingsprosessen er derfor uten betydning. Problemet vil imidlertid ikke være like praktisk nå som forberedelseshandlinger er kriminalisert. Man kan da gripe inn på et tidligere tidspunkt og både hovedmannen og medvirkeren kan straffes.

9.2 Medvirkning etter § 147 a

Alle straffebudene som er oppregnet i første ledd har et medvirkningstillegg. Lovens ordlyd løser ikke spørsmålet om medvirkerens forsett. Det har vært reist spørsmål om medvirkeren selv må ha terrorforsett, eller om det er tilstrekkelig at han er klar over at hovedmannen har slikt forsett.

Spørsmålet var oppe i Rt. 2013 s. 789 og Høyesterett kom her til at medvirkeren selv må ha hatt terrorforsett. Spørsmålet gjaldt medvirkers ansvar ved forbund om medvirkning til terrorhandling. Lagmannsretten hadde i sin begrunnelse lagt avgjørende vekt på hensynet til straffebudets effektivitet og anså det derfor som tilstrekkelig at medvirkeren hadde kunnskap om hovedmannens terrorforsett. Etter Høyesteretts oppfatning var ikke dette riktig. Støtten lagmannsretten hadde funnet i Rt. 2002 s. 476

⁶⁵ Prop. 131 L (2012-2013) s. 70

⁶⁶ Andenæs, Alminnelig Strafferett (2005) s. 338

hadde bare begrenset overføringsverdi da § 147 a bare inneholder krav om forsett og ikke hensikt. Man står derfor ikke overfor de samme bevisproblemer som ved menneskesmugling og hensynet til straffebudets effektivitet får ikke like stor gjennomslagskraft. Videre uttaler Høyesterett at det ikke vil være rimelig å straffe noen for terrorforbund som ikke selv har terrorforsett.

Når det gjelder medvirkers forsett tar Hans-Petter Jahre det standpunkt at det ikke vil være noen reell forskjell på om medvirkeren har forsett om hovedmannens terrorforsett eller om han selv har terrorforsett hva angår hovedmannens terrorforsett. *“Selv om det prinsipielt er klar forskjell på de to tolkingsalternativene, er det grunn til å spørre om det i praksis spiller noen rolle hvilket som velges når det subjektive overskudd er formulert som et forsettskrav, slik som i straffeloven §147 a. Etter min mening er svaret nei.”*⁶⁷

Videre uttaler han at dekningsprinsippet gjør at medvirkeren må ha forsett både om sin egen medvirkningshandling og være klar over hva slags forbrytelse han medvirker til. Om man skaffer et skytevåpen som skal brukes til drap, må man for å kunne straffes for medvirkning, være bevisst selve anskaffelseshandlingen og hva våpenet skulle brukes til, jf. Rt. 2002 s. 1717. Forsett er knyttet til hva gjerningspersonen forstår eller kjenner til. En avtale om å medvirke til en terrorhandling innebærer derfor at medvirkeren må være bevisst omstendighetene i første ledd bokstav a-c som gjør denne til en terrorhandling. Hvis medvirkeren på denne måten er klar over karakteren av handlingen som skal begås, kan han etter Jahres oppfatning straffes for å ha hatt terrorforsett uansett hvilket syn som legges til grunn. Når medvirkeren er bevisst om at hovedmannen skal begå en terrorhandling, og likevel inngår forbund om å medvirke, har han også selvstendig terrorforsett. Videre at;

“Når medvirkeren er seg bevisst at hovedmannen skal begå en terrorhandling (slik lagmannsretten legger til grunn), og likevel velger å inngå avtale om å medvirke til

⁶⁷ Merknad til straffeloven § 147 a av Hans-Petter Jahre, skrevet 30.07.2013. (sist lest 10.11.13)

denne, kan ikke jeg se det annerledes enn at han da også har selvstendig terrorforsett (som Høyesterett krever)."

En situasjon hvor dette synspunktet kan bli problematisk er hvor medvirkeren har kunnskap om at hovedmannen skal begå en terrorhandling, men han avviser tanken om at den vil få det planlagte utfallet. Medvirkeren er her bevisst hovedmannens handling, men han mangler selv tilstrekkelig forsett, da han anser utfallet for svært usannsynlig.

Når det gjelder dagens rettstilstand vil det ikke få så stort utslag om man legger den ene eller andre forståelse til grunn. Men man skal etter min mening være varsom med å si at noe er slik i teorien bare på grunn av det vil bli resultatet i praksis.

9.3 Medvirkning etter strl. av 2005 § 131

Når det gjelder medvirkning etter § 147 a er rettstilstanden klar. Det som ikke er like klart er hva som vil skje med medvirkeransvaret dersom vi får et krav om terrorhensikt, ved at straffeloven av 2005 § 131 trer i kraft. Ordlyden i § 131 løser ikke spørsmålet.

Andenæs uttaler at det ikke er alltid det vil føre til naturlige resultater når loven krever en bestemt hensikt. Når en medvirker til tyveri, synes det ikke å spille noen vesentlig rolle for medvirkerens straffverdighet om han selv handler for å skaffe seg vinning eller om han bare har til hensikt å skade eieren. Det er hovedmannens hensikt som gir det foretagende sitt preg av et tyveri. Det er derfor ikke rimelig at den som medvirker bare skal kunne straffes etter en mildere straffebestemmelse.⁶⁸

De samme vil gjelde om man krever terrorhensikt i straffeloven. Hovedmannens terrorhensikt vil da bli avgjørende.

Etter § 131 er det tilstrekkelig at medvirkeren har forsett om hovedmannens terrorhensikt.⁶⁹ Det innebærer at medvirkeren må forstå eller holder det for sannsynlig at

⁶⁸ Andenæs – Alminnelig strafferett (2005) s. 339

⁶⁹ Ot. prp. nr. 8 (2007-2008) s. 316

hovedmannen skal begå en av primærforbrytelsene med den hensikt å skape alvorlig frykt i befolkningen.

Ved krav om terrorhensikt vil argumentet om straffebudets effektivitet ha større gjennomslagskraft, jf. Rt. 2013 s. 789. Behovet for effektive straffebud vil også være større ved alvorlige krenkelser.⁷⁰ Hvor effektivt et straffebud er må bedømmes ut fra hvor ofte det kommer til anvendelse. Ved å ha et strengt skyldkrav vil det bli færre domfellelser, og det blir derfor mindre effektivt. Om man derimot senker skyldkravet vil straffebudet oftere komme til anvendelse. På denne måten vil det ramme langt flere tilfeller og som en konsekvens av dette gi en større allmennpreventiv effekt.

Det mest effektive ved terrorbestemmelsen er helt klart å ha et krav om terrorforsett og ikke terrorhensikt. Man må likevel påse at et straffebuds effektivitet ikke går på bekostning av rettssikkerheten.

Videre kommer bevisproblematikken inn her. Det å bevise at medvirkeren har forsett om hovedmannens terrorhensikt vil kunne bli komplisert. Påtalemyndigheten må bevise ut over enhver rimelig tvil at medvirkeren holder det for sannsynlig at hovedmannens handling vil skape alvorlig frykt i befolkningen.

Eskeland hevder at Høyesterett i realiteten legger avgjørende vekt på handlingens straffverdighet ved avgjørelsen av om hvor viktig det er å straffesanksjonere medvirkning til den.⁷¹ Dette innebærer at jo alvorligere handling det dreier seg om, desto større grunn er det til å straffe medvirkeren. Han slår videre fast at i forhold til de mest alvorlige forbrytelser er straffansvaret for medvirkning svært vidtgående. Dette tilsier at kravet om terrorforsett bør beholdes slik det er i dag.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) pkt. 10.2.3

⁷¹ Ståle Eskeland (2011) – De mest alvorlige forbrytelser s. 246

10 § 147 a – Rettspolitiske synspunkter

10.1 Legalitetsprinsippet

Utgangspunktet er at man ikke kan staffe noen uten hjemmel i lov eller ved dom. Det er videre et krav om at hjemmelen må være tilstrekkelig klart utformet.

Det følger av EMK art. 7⁷² og legalitetsprinsippet i Grunnloven § 96 at en straffebestemmelse må være så presist utformet at man ved å lese loven eller med støtte i rettspraksis kan forstå at en gitt handling er straffbar, jf. bla Rt. 1933 s. 212. Høyesterett uttaler her at: *”Særlig hvor det gjelder den almindelige straffelov maa landets borgere ha krav paa at faa klar beskjed om, hvad de kan straffes for”*

Når det gjelder hvor klart en bestemmelse må være utformet gir Andenæs et eksempel som viser hvordan det ikke kan løses;

*”Det kan imidlertid ikke prinsipielt utelukkes at en gjerningsbeskrivelse kan være så vid og utflytende at den ikke oppfyller Grunnlovens forutsetning om at det er lovgiveren som skal avgjøre hva som skal være straffbart. Vi kan tenke oss at straffeloven fikk en generalklausul som rettet seg mot ‘utilbørlig eller samfunnsskadelig atferd’. Man ville i så fall i realiteten ha gjeninnført den ordning at dommeren har fri adgang til å ilegge straff for en handling som han finner straffverdig.”*⁷³

Hvor presis en lovbestemmelse må være har i praksis vært forsøkt utformet som et krav om at lovgiver må angi den straffbare handling så presist som mulig.⁷⁴

Det innebærer ikke at man skal kunne slå opp i en lovsamling og på den måten finne ut straffebudets nærmere innhold. Kravet er presisert gjennom praksis både nasjonalt og internasjonalt. Ved å søke forståelse gjennom rettspraksis skal man være i stand til å forstå lovens ordlyd og hva som skal til for å straffes etter gjeldende bestemmelse, jf. *Cantoni v. France* hvor det ble uttalt at;

⁷² Gjort til norsk rett etter menneskerettsloven

⁷³ Andenæs – Alminnelig strafferett (2005) s. 123

⁷⁴ Jacobsen, Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten, side 334, med videre henvisninger.

”Article 7 embodies, inter alia, the principle that only the law can define a crime and prescribe a penalty (nullum crimen, nulla poena sine lege) and the principle that the criminal law must not be extensively construed to an accused's detriment, for instance by analogy. From these principles it follows that an offence must be clearly defined in the law. This requirement is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts and omissions will make him criminally liable”⁷⁵

Se også Kokkinakis v. Greece. I Rt. 2008 s. 1582 (18) slår Høyesterett fast at vilkåret er oppfylt når en bestemt lovtolkning fremgår av praksis.

Spørsmålet i det følgende blir om § 147 a er utformet på en tilstrekkelig klar måte. Problemstillingen er så vidt nevnt i forarbeidene, men det tas ikke noe standpunkt.⁷⁶

Spesielt kriminaliseringen av forberedelseshandlinger kan gjøre at det oppstår problemer i forhold til klarhetskravet, for hva er en forberedelseshandling? Det er ofte vanskelig å skille de dagligdagse handlinger fra forberedelse til straffbare handlinger. Det avgjørende blir ofte gjerningsmannens subjektive forhold.

Om man går inn i § 147 a femte ledd og leser seg frem til at det er forbudt å foreta seg handlinger som legger til rette for og peker mot gjennomføringen er det ikke opplagt hva som menes med dette. Jeg har vanskelig å se for meg at en kan vinne frem med at bestemmelsen er for uklart utformet hva gjelder terrorhandlinger.

Det er likevel viktig å være klar på hva som skiller en annen straffbar handling fra en terrorhandling. Ofte kan man befinne seg i grenseland og det er ikke så mye som skal til for at man beveger seg over på den ene eller andre siden. Et eksempel er om man begår flere drap. Om handlingene ble begått med det formål å skape frykt i befolkningen, vil man bevege seg over i det som kan sies å være en terrorhandling.

⁷⁵ Cantoni v. France (29)

⁷⁶ Prop. 131 L (2012-2013) s. 51

Også i gisselsituasjoner kan skillet mellom terrorhandling og en vanlig straffbar handling fort bli uklart. Det kommer helt an på hva hovedmannen ønsker å oppnå ved sin handling. Om det er penger han vil få ut av det er det ikke en terrorhandling. Er det for å få myndighetene til å endre en lovbestemmelse blir det straks mer usikkert. Det vil da avhenge av hvilken betydning den aktuelle lovbestemmelse har. Vilkåret i bokstav c er at den må være av vesentlig betydning for landet. Straffbarheten vil da avhenge av hva som kan sies å være ”av vesentlig betydning”.

Slike ord og uttrykk møter man ofte på i lovgivningen. De er ofte helt avgjørende for om tiltalte kan straffes og om gjerningsbeskrivelsen er overtrådt.

I § 147 a er terrorforsettet betinget av en del vilkår som opplistes i bestemmelsens første ledd bokstav a-c. I disse finner man en del ord som kan tolkes på mange forskjellige måter. Uttrykk som alvorlig, grunnleggende osv. er ikke så klart definert at man umiddelbart vet hva som menes med dem. Det er imidlertid helt nødvendig å ha dem med for å i det hele tatt kunne lage en slik bestemmelse.

Dette kalles gjerne rettslige standarder og med dette menes skjønnsmessige uttrykk som har et subjektivt innhold som gjerne angir en samfunnsmoralsk målestokk.⁷⁷ Som en følge av dette vil bestemmelsens innhold endres i takt med samfunnsutviklingen. Når man legger til et subjektivt element vil det være opp til domstolene å klarlegge hva som til en hver tid ligger i de ulike begrepene, jf. Rt. 2005 s. 1628 og Rt. 1958 s. 479.

Et annet eksempel er avtaleloven § 36. Hva som til enhver tid ligger i ”god forretningsskikk” vil variere. Ikke bare vil det variere over tid, men også fra bransje til bransje.

Det er nærmest umulig å lage en så presis bestemmelse at det ikke blir behov for begreper som bærer preg av rettslige standarder. Man kan imidlertid spørre seg om det bør unngås så langt som mulig når det er snakk om bestemmelser av en slik art som terrorbestemmelsen. Det vil i alle fall ha gode grunner for seg, da rettssikkerhetsproblematikken her er fremtredende.

⁷⁷ <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2034/2037> (sist lest 25.10.13)

Effekten av dette er nok forsøkt avdempet i § 147 a da det er det brukt ord som allerede finnes i andre bestemmelser.⁷⁸ Ved å bruke denne metoden finner man relevant praksis etter de andre bestemmelsene. Videre er det lettere å unngå situasjoner hvor alt står og faller på disse begrepene. Hvorvidt en handling er egnet til å skape frykt i en ”befolkning” vil være helt avgjørende for om gjerningspersonen har hatt terrorforsett, men er allerede avklart gjennom tidligere rettspraksis og tolkning.

Det er også et moment at det i praksis aldri har skjedd at en bestemmelse har blitt satt til side som grunnlovsstridig.⁷⁹ Siden spørsmålet er tatt opp i forarbeidene er sannsynligheten svært liten for at det skal skje med terrorbestemmelsen.

10.2 Forholdet til andre prosessuelle bestemmelser og rettigheter etter EMK

Husabø har lansert uttrykket pre-aktiv strafferett. Tradisjonelt er strafferetten det som kalles re-aktiv. Etterforskning skjer normalt som respons på en handling som allerede har skjedd.

I moderne strafferett har det imidlertid skjedd en endring og fokus har skiftet mot å avverge og forebygge. En strafferett som tar sikte på å avdekke handlingene allerede på dette stadiet kalles pre-aktiv.⁸⁰

Et godt eksempel på sistnevnte er kriminaliseringen av forberedelseshandlinger. Gjennom denne bestemmelsen får politiet utvidet adgangen til å benytte tvangsmidler og intensjonen er at det skal bli lettere å fange opp eventuelle terrorhandlinger før de begås. Mye av begrunnelsen for dette ligger naturlig nok i handlingenes allmennskadelige karakter.

Spørsmålet er om denne adgangen har blitt for vid. Vil kriminalisering av forberedelseshandlinger kunne medføre at vi får en kollisjon mellom grunnleggende prinsipper? Man kan tenke seg et kontrollsamfunn som bryter med retten til privatliv, religionsfrihet og hvor ytringsfrihet ikke lenger eksisterer på grunn av frykt for å bli overvåket.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 91

⁷⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 51

⁸⁰ Erling Johannes Husabø, Pre-aktiv strafferett (2008)

I høringsuttalelsene til § 147 a var mange svært kritiske til å innføre en bestemmelse som kriminaliserer forberedelseshandlinger. I forarbeidene uttales det;

“Et lovforslag som kriminaliserer forberedelse til terrorhandlinger, er et straffesanksjonert inngrep i den enkeltes handlefrihet. Det er derfor nødvendig å se nærmere på hvilke skranker den enkeltes personvern og rett til privatliv setter for et slikt inngrep.”

Blant argumentene var hensynet til personvern og handlingsfrihet, herunder ytringsfrihet og bevegelsesfrihet. En slik bestemmelse vil nødvendigvis utvide adgangen til å nytte tvangsmidler ved at disse kan benyttes fra et langt tidligere tidspunkt, noe som vil gå utover den enkeltes rettigheter. Hensynet til sikkerhet må her veies opp mot hensynet til det som anses som de grunnleggende menneskerettigheter.

Det er ikke vanskelig å slutte seg til argumentene for en slik kriminalisering, spesielt ikke etter 22. juli-saken. På den annen side er det heller ikke vanskelig å se for seg et samfunn hvor kontroll og sikkerhet har tatt overhånd. Hele samfunnsutviklingen beveger seg mer i retning kontroll og et eksempel her er sikkerheten på flyplasser. Av noen kan nevnes kroppsscanning, forbud mot å ta med seg noe som helst flytende over 100 ml og nyhetsinnslag hvor folk er pågrepet og satt på glattcelle for å ha spøkt med at de har en bombe i kofferten. Det viser seg også på andre samfunnsområder. Det å skulle innføre et datalagringsdirektiv ville ikke en gang vært tema for 15 år siden. Overvåkning er i vinden som aldri før og den siste tiden har det kommet frem i flere saker at overvåkning skjer i bred utstrekning i mange land.⁸¹

En som satt overvåkning på agendaen internasjonalt er Edward Snowden. Gjennom lekkasje av hemmeligstemplede dokumenter fra National Security Agency (NSA) avslørte han en omfattende overvåkning. Av noen ble han ansett som en helt, mens av andre som en forræder. De siste årene har også nettsteder som Wikileaks fått hard medfart. Man snakker i store ord om ytringsfrihet, men her ser man et konkret eksempel på det motsatte, nemlig amerikanernes forsøk på sensur.

⁸¹ Se for eksempel: <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/spesial.php?id=8877> (sist lest 05.11.13)

Nettstedet er varslernettsted avhengig av frivillige donasjoner.⁸² Amerikanske myndigheter har advart universitetsstudenter mot å besøke nettstedet og politikere har tatt til orde for at Wikileaks må defineres som en terrororganisasjon.⁸³ I tillegg har Visa og Mastercard besluttet å forby transaksjoner til organisasjonen som er helt avhengig av frivillige donasjoner. I tillegg er organisasjonen og medarbeiderne under etterforskning uten at det er tatt ut siktelse, samtidig som de overvåkes med hjemmel i det som kalles en etterforskning.⁸⁴

Jeg kan ikke si noe om hvorvidt alt dette er riktige opplysninger, men dersom det stemmer er det svært betenkelig hvor store inngrep i den personlige frihet og integritet man kan gjøre så lenge man kaller det en terrororganisasjon eller en etterforskning. Det er også en av de største farene ved å gi en slik utvidet bestemmelse.

Alt dette må imidlertid ses i sammenheng med at vi har å gjøre med en av de mest alvorlige straffbare handlinger. Hensynet til sikkerhet, handlingens karakter og straffverdighet gjør at det skapes et sterkt behov for å kunne gripe inn. Den alminnelige rettsfølelse og rettsoppfatning er også et moment. Man kan forestille seg situasjoner hvor man har mennesker som åpenbart forbereder en terrorhandling uten at man kan gripe inn.

*“Etter departementets oppfatning...bør ikke samfunnet være henvist til å sitte stille og håpe at den som forbereder en terrorhandling vil ombestemme seg. Er handlemåten kommet tilstrekkelig langt, taler det særlig store skadepotensialet ved terrorhandlinger for at det er riktig å kriminalisere forberedelsene. Etter departementets forslag gis likevel den handlende adgang til straffri tilbaketreden, slik som etter det gjeldende forsøksansvaret.”*⁸⁵

⁸² <http://no.wikipedia.org/wiki/Wikileaks> (siste lest 05.11.13)

⁸³ TFS 2010-4 Advokat Jon Wessel-Aas - Kan ideen om den liberale, demokratiske rettsstat overleve hvis samfunnsvern blir politikkenes overordnede mål?

⁸⁴ TFS 2010-4 Advokat Jon Wessel-Aas - Kan ideen om den liberale, demokratiske rettsstat overleve hvis samfunnsvern blir politikkenes overordnede mål?

⁸⁵ Prop 131 L (2012-2013) s 62

Kriminalisering av forberedelseshandlinger gir påtalemyndigheten mulighet til å gripe inn på et tidlig stadium i prosessen før den handlende har kommet for langt i utførelsen. Skjulte etterforskningsmetoder kan benyttes på et tidligere tidspunkt. Prevensjonshensyn slår her inn med full styrke. Man har muligheten til å fange opp potensielle terrorister allerede på planleggingsstadiet og det alene er et tungtveiende moment.

I sin artikkel TFS 2010-4 uttaler Jon Wessel-Aas at bestemmelser som § 147 a ”muliggjør løpende hemmelige undersøkelser og kontroll av personer og miljøer som – i myndighetenes øyne – kan tenkes å utvikle seg i samfunnsskadelig retning. Grensen mot ren politisk overvåkning blir meget diffus, og misbrukspotensialet er iøynefallende.”⁸⁶

Skal man som følge av dette la terrorister gå fri for å beskytte personvern og ytringsfrihet? Hensynet til den enkeltes sikkerhet må her veies opp mot andre rettigheter. Ved å heve kravet til terrorhensikt stenger man i stor grad for muligheten til å gripe inn. En viss overvåking må man også tåle om man skal ha et effektivt rettssystem som fanger opp slike trusler mot samfunn og sikkerhet. Det vil nødvendigvis bli slik at man har noen rettigheter som ikke alltid kan beskyttes samtidig. Et eksempel er forholdet mellom religionsfrihet og ytringsfrihet. De vil ikke nødvendigvis kunne oppfylles samtidig da den ene fort kan stenge for den andre.

På den annen side er det ikke mulig for politiet å benytte seg av de mest effektive tvangsmidler i forebyggende øyemed, nemlig de som følger av straffeprosessloven kapittel 14 om pågrep og fengsling.⁸⁷ Det må også ses i sammenheng med straffeprosessloven § 170 a; *Et tvangsmiddel kan brukes bare når det er tilstrekkelig grunn til det. Tvangsmidlet kan ikke brukes når det etter sakens art og forholdene ellers ville være et uforholdsmessig inngrep.*

⁸⁶ TFS 2010-4 Advokat Jon Wessel-Aas - Kan ideen om den liberale, demokratiske rettsstat overleve hvis samfunnsvern blir politikkenes overordnede mål?

⁸⁷ Prop 131 L (2012-2013) s. 62

Dette er med på å sikre at hensynet til sikkerhet ikke tar overhånd. Jeg tror heller ikke at det er så aktuelt i et land som Norge hvor menneskerettighetene står veldig sterkt.

11 Straff for terror- og terrorrelaterte handlinger

11.1 Terrorhandlinger og grove terrorhandlinger

Strafferammen etter § 147 a første ledd er 21 år. Første ledd annet punktum angir at straffen ikke kan settes under minstestraffene som er fastsatt i de enkelte straffebudene i første ledd. Strafferamme på 21 år innebar i utgangspunktet en straffskjerpelse for enkelte av de oppregnede bestemmelsene i § 147 a første ledd.⁸⁸

21 år er i utgangspunktet strengt, men det er ansett som nødvendig på grunn av handlingenes karakter og skadepotensiale.

Grove terrorhandlinger straffes med fengsel inntil 30 år, jf. § 147 a andre ledd. Dette innebærer at grove terrorhandlinger nå har lovens høyeste strafferamme.

Ved heving av strafferammen for grove terrorhandlinger ble det lagt vekt på at man skulle unngå at Norge ble en frihavn for terrorister.⁸⁹ Ved å ha høye strafferammer unngår man til en viss grad dette. Men det er ikke tilstrekkelig å bare innføre høyere strafferamme. Man må også vise gjennom rettspraksis at strengere straff vil bli benyttet.

Straffeloven av 1902 § 147 a andre ledd om grove terrorhandlinger lyder;

Grov terrorhandling straffes med fengsel inntil 30 år. Ved avgjørelsen av om terrorhandlingen er grov, skal det særlig legges vekt på om den

a) har medført tap av flere menneskeliv eller svært omfattende ødeleggelse av eiendom eller miljø, eller særlig nærliggende fare for det,

b) er utført med særlig skadelige midler,

c) er begått av en person som i kraft av sin stilling nyter en særlig tillit som kan utnyttes til å gjennomføre en terrorhandling.

⁸⁸ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) merknad til § 147 a

⁸⁹ Prop. 131 L (2012-2013) pkt. 9.1

Man ønsket å markere skillet mellom de grove og mindre grove terrorhandlinger.⁹⁰

Det er imidlertid understreket i forarbeidene til den tilsvarende § 132 i straffeloven av 2005 at 30 års fengsel bare kan benyttes i de helt ekstraordinære tilfellene.⁹¹ Det ikke blitt idømt så streng straff for terrorhandlinger i Norge til nå. Det er kun Anders Behring Breivik som er dømt for fullbyrdet terrorhandling.

11.2 Trussel om å begå terrorhandling

I tillegg til hovedbestemmelsene om terror har vi en del terrorrelaterte handlinger som er gjort straffbare, blant annet § 147 a tredje ledd;

Med fengsel inntil 12 år straffes den som med slikt forsett som nevnt i første ledd, truer med å begå en straffbar handling som nevnt i første ledd, under slike omstendigheter at trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt. Får trusselen en følge som nevnt i første ledd bokstavene a, b eller c, kan fengsel inntil 21 år idømmes. Medvirkning straffes på samme måte.

Heller ikke her foreligger det særlig mye praksis. I LB-2012-068482 (krekarsaken) gikk tiltalen ut på trusler etter § 147 a tredje ledd (på domstidspunktet § 147 a andre ledd). Tiltalte ble her frifunnet for terrortrusler og det nevnes ikke noe om straffennivå for terrortrusler.

Fengsel inntil 12 år kan idømmes dersom trusselen faktisk får den følge som nevnt i første ledd bokstav a, b eller c.⁹² Som eksempel nevnes i forarbeidene trussel om å sprengte en atombombe, noe som kan ha like inngripende virkning som fysiske terrorhandlinger. Dette gir føringer på at det skal svært mye til for å komme opp i øvre del av strafferammen.

⁹⁰ Prop. 131 L (2012-2013) s. 172

⁹¹ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 316

⁹² Ot. prp. nr. 61 (2001-2002) merknad til § 147 a

11.3 Straff for forbundshandlinger og forberedende handlinger

Strafferammen for forbundshandlinger er 12 år, jf. strl. § 147 a fjerde ledd. Med en så høy strafferamme er den en av de strengeste forbundsbestemmelsene i straffeloven, jf. Rt. 2013 s. 789 (63). I forarbeidene⁹³ uttales det at; *”Forslaget skaper imidlertid et behov for en høyere strafferamme i § 147 a tredje ledd enn i §§ 233 a og 159, for å ramme det særlig straffverdige i å inngå slike forbund med terrorforsett. Samtidig kan og bør strafferammen være lavere enn i første ledd, siden det å inngå forbund om en terrorhandling generelt må anses som mindre straffverdig enn å fullbyrde en terrorhandling.”*

Videre peker Høyesterett på at det er visse særtrekk ved terrorhandlinger som vil få betydning ved fastleggelsen av straffenivået. Et moment er at de begås ofte med overlegg etter nøye og kalkulert planlegging. Angrepene rammer ofte uskyldige og mer eller mindre tilfeldige personer. Ved frykten de skaper rammer slike handlinger også øvrige deler av samfunnet.

I Rt. 2013 s. 789 ble det argumentert for at straffenivået i Norge burde tilpasses straffenivået i andre land med samme strafferettstradisjon. Høyesterett var enig i dette, men fremholdt, i tråd med lagmannsrettens syn, at strafferammer og straffenivå er et nasjonalt anliggende.

Videre uttales det at personlige forhold vil komme i bakgrunnen ved fastsettelsen av straff for slike handlinger. Ved de mest alvorlige overtredelsene vil det avgjørende være de momenter knyttet til selve handlingen.⁹⁴

Det ble videre slått fast at normalstraffenivået må ligge et godt stykke under strafferammen. Utgangspunktet etter dette ble satt til ni år.

Når det gjelder forberedelseshandlinger er det valgt en annen løsning.

⁹³ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 43

⁹⁴ Rt. 2013 s. 789 avsnitt 72

Den som har foretatt en forberedelseshandling med forsett som kreves etter § 147 a første ledd straffes som for forsøk etter § 51. Dette innebærer at prinsippene for straffutmåling ved forsøk gjelder tilsvarende.⁹⁵ Betydningen av dette blir at forberedelseshandlinger straffes mildere og straffen skal derfor være lavere enn henholdsvis 21 og 30 år. *”Utmålingen må imidlertid bero på en konkret vurdering hvor relevante faktorer vil være hvor langt planleggingen har kommet, hvor fast forsettet om å begå en terrorhandling er og hvor alvorlig den planlagte handlingen er. Det er av sentral betydning at det skal være et reell straffeansvar for planlegging av terrorhandlinger.”*⁹⁶

Det går videre frem at straffenivået må legges fast gjennom rettspraksis. Det antas at det sjelden vil bli aktuelt å benytte regelen i § 51 første ledd annet punktum om å sette straffen under minstestraffene, når det kommer til de opplistede straffebudene i første ledd. Straff for forsøk på terrorhandling som har medført å forvolde noens død vil derfor bli minimum 8 år.⁹⁷

Dette innebærer at vi får en situasjon hvor forberedelseshandlinger kan straffes langt strengere enn forbundshandlinger. Det fremstår som noe kunstig og det kan her bli stor forskjell i straffenivå.

12 år for forbundshandlinger er allerede høyt, om man for eksempel straffer en forberedelseshandling med 25 år blir det et stort sprik i straffenivået. Dette er handlinger som ofte ligger i samme gate ved at de er mildere og skjer før selve hovedgjerningen. Det er da betenkelig at det legges opp til så store forskjeller i strafferammene.

Konkurrensspørsmålet når det gjelder forsøksbestemmelsene er løst i forarbeidene.

Forsøksbestemmelsene skal i utgangspunkt ikke anvendes i konkurrens med terrorbestemmelsene. Straffeloven av 1902 § 49 og straffeloven av 2005 § 16 kommer ikke til anvendelse på straffeloven av 1902 § 147 a og straffeloven av 2005 §§ 131 og 132. Det

⁹⁵ Rettsdata, merknad til straffeloven § 147 a v/Magnus Matningsdal. Sist revidert 01.09.13 (sist lest 17.11.13)

⁹⁶ Prop. 131 L s. 85

⁹⁷ Prop. 131 L s. 85

betyr at § 147 a femte ledd og § 131 tredje ledd fullt ut regulerer forsøksansvaret når det kommer til terrorhandlinger.⁹⁸

Når det gjelder straffenivået for andre terrorrelaterte handlinger er disse mer samstemte enn hva de er i § 147 a.

Finansiering av terror er gjort straffes etter straffeloven av 1902 § 147 b.

“Med fengsel inntil 10 år straffes den som fremskaffer eller samler inn penger eller andre formuesgoder, med det forsett at formuesgodene helt eller delvis skal finansiere terrorhandlinger eller andre overtredelser av § 147 a.”

Bestemmelsen har nær sammenheng med § 147 a og det er antatt at straff etter § 147 a utelukker straff etter § 147 b. Bestemmelsen skal derfor ikke anvendes i konkurrans.⁹⁹ Strafferammen på ti år gir muligheten for å ta i bruk ekstraordinære etterforskningsmidler.

Bestemmelsen ble hovedsakelig gitt for å etterleve våre folkerettslige forpliktelser.¹⁰⁰

Det foreligger ingen praksis, så det er vanskelig å si hva som vil bli normalstraffen. Det er også sannsynlig at den svært ofte vil vike for § 147 a da finansiering ofte henger sammen med hovedhandlingen. Spørsmålet om terrorfinansiering var oppe i RG 2011 s. 1655. Tiltalte ble også her frifunnet når det gjaldt spørsmål om overtredelse av § 147 b.

Etter § 147 c straffes den som oppfordrer til terrorhandlinger, rekrutterer, eller gir opplæring i metoder eller teknikker som er særlig egnet til å utføre terrorhandlinger eller lar seg lære opp i metoder eller teknikker som er særlig egnet til å utføre disse.

Strafferammen er 6 år.

Samme strafferamme er gitt for § 147 d ved at den som danner, deltar i, rekrutterer medlemmer eller yter økonomisk eller annen materiell støtte til en terrororganisasjon, når organisasjonen har tatt skritt for å realisere formålet med ulovlige midler.

⁹⁸ Prop. 131 L (2012-2013) s. 65

⁹⁹ Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) s. 51

¹⁰⁰ Innst. O. nr. 70 (2001-2002) pkt. 7

Når det gjelder straffnivå finnes heller ikke her noe rettspraksis å bygge på.

12 Rettstilstanden i andre nordiske land

Strafferettstradisjonen har likhetstrekk i mange av de nordiske landene. Det er derfor hensiktsmessig å se på hva rettstilstanden er i andre land når det gjelder forberedelseshandlinger og bestemmelser som svarer til § 147 a.

12.1 Danmark

Dansk rett åpner for et videre forsøksansvar enn etter norsk rett. Etter paragraf 21 i den danske straffeloven straffes *"handlinger, som sigter til at fremme eller bevirke udførelsen af en forbrydelse"*.¹⁰¹ I dansk strafferett finnes ikke noen bestemmelser om forberedelsesansvar, men til gjengjeld er forsøksansvaret utvidet, slik at det til en viss grad vil fange opp forberedelseshandlinger.¹⁰² Objektivt er det etter dansk rett nok at det er foretatt en "handling". I Waaben (Strafferettens almindelige del, 5. utgave v/Lars Bo Langsted) side 215 heter det: ¹⁰³*"Siden Ørsted har der i dansk teori ikke været megen tvivl om, at forsøg bør være straffbart fra de første forberedende handlinger, der er båret af forsæt til forbrydelsen. Således skal også § 21 forstås, når der tales om 'handlinger, som sigter til at fremme eller bevirke udførelsen af en forbrydelse'. Standpunktet må opfattes som den mest vidtgående anvendelse af en subjektiv ansvarslære. Det beviselige forsæt til en forbrydelse vil, når det har ytret sig i gerning, begrunde ansvar, uanset hvor fjern og i seg selv harmløs den forberedende handling er."*

Straffbarhet for forsøksansvar inntreder derfor på et langt tidligere tidspunkt enn det som er utgangspunktet for den norske forsøksbestemmelsen. Norsk rett er imidlertid mer på linje med den danske bestemmelsen etter at vi fikk en kriminalisering av forberedelseshandlinger i § 147 a femte ledd.

Dansk retts motstykke til straffeloven § 147 a er den danske straffelov § 114. Denne er i likhet med den norske bestemmelsen basert på rammebeslutninger gitt etter resolusjon

¹⁰¹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 49

¹⁰² Rt. 2013. s. 789 (66)

¹⁰³ Prop. 131 L (2012-2013) s. 50

1373.¹⁰⁴ Skyldkravet er terrorforsett;

"I dansk strafferet anvendes begrebet forsæt om gerningsmandens tilregnelser. Inden for begrepet forsæt sondres mellem de højeste forsætsgrader, hvor gerningsmanden har handlet "med viden og vilje", sandsynlighedsforsæt og dolus eventualis (eventuelforsæt). Det i rammeafgørelsen anvendte begreb "med det formål" kunne fortolkes som alene omfattende de højeste forsætsgrader. Justisministeriet finder imidlertid, at en sådan sondring vil være for snæver, når henses til forbrydelsens alvorlige karakter samt bestemmelsens preventive sigte. Justisministeriet finder derfor at rammeafgørelsens artikel 1 efter dansk strafferet må forstås som et krav om forsæt omfattende alle forsætsgrader."

Det danske Justisministeriet tok her stilling til skyldkravet og terrorhensikt ble derfor ansett som for strengt.

12.2 Sverige

Svensk rett inneholder en bestemmelse som i stor grad sammenfaller med den norske forsøksbestemmelsen. Forsøk er definert i 23 kap. 1 §, og det er antagelig liten forskjell mellom svensk og norsk rett hva gjelder den nedre grensen for når en handlemåte regnes som straffbart forsøk, jf. Husabø (Straffansvarets periferi, 1999) side 340.

Når det gjelder forberedelseshandlinger er disse i utgangspunktet ikke straffbare. Men det finnes en bestemmelse som rammer såkalt "förberedelse til brott" i 23 kap. 2 § 1 mom. nr. 1 og 2. 2 § 1 mom. nr. 2 rammer den som skaffer, tilvirker, gir, tar i mot, oppbevarer, transporterer, sammenstiller eller har annen liknende befatning med "något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid ett brott".¹⁰⁵ Det må videre foreligge forsett om å bruke gjenstandene til en kriminell handling, men man trenger ikke å forsett om en konkret handling.

I svensk rett finnes det en egen lov om straff for terrorhandlinger, som ble gitt i 2003. Loven ble innført for å gjennomføre EUs rammebeslutning om bekjempelse av terror-

¹⁰⁴ EUs utkast til rammeavgjørelse om bekjempelse av terrorisme og Rådets felles holdning 931 om bruk av særskilte tiltak til bekjempelse av terrorisme

¹⁰⁵ Prop 131 L (2012-2013) s. 50

isme. I 2008 fikk man også en tilleggsbestemmelse om straff for oppfordring og rekruttering til terrorhandlinger.¹⁰⁶ Bestemmelsen svarer til § 147 a ved at den regner opp handlinger som kan være terrorhandlinger, og videre at den har krav om subjektivt overskudd, for eksempel skape alvorlig frykt i befolkningen.

12.3 Finland

I 2002 innførte Finland et eget straffebud om forberedelser til terrorhandlinger i straffeloven 34 a § 2. Bestemmelsen rammer forbund om å begå terrorhandling.¹⁰⁷ Bestemmelsen omhandler befatning med gjenstander i den hensikt å begå en terrorhandling, herunder eksplosiver, kjemiske eller biologiske våpen og skytevåpen. Det gjelder også befatning med ”farlige förmål eller ämnen”. Med dette menes etter forarbeidene hvilket som helst objekt som eller substans som kan skape allmenn fare, for eksempel fordi det er giftig, etsende eller lignende.¹⁰⁸ Det er videre straffbart etter § 2 nr. 3 å skaffe innretninger, substanser, oppskrifter eller tegninger for å lage kjernefysisk ladning eller kjemiske eller biologiske våpen.

Det stilles ikke noe krav om at man har befatning med noe ulovlig. Det ble tatt hensyn til ved at man i forarbeidene var oppmerksom på at også lovlige våpen og eksplosiver kan brukes til å forberede terrorhandlinger.¹⁰⁹

Når det gjelder motstykke til § 147 a har den finske retten på lik linje med svensk rett en bestemmelse som baserer seg på EUs rammebeslutning om bekjempelse av terrorisme. Bestemmelsens første ledd lyder; ”*Den som i terroristiskt syfte och så att gärningen är ägnad att allvarligt skada en stat eller en internationell organisation gör sig skyldig till...*”

Videre listes opp ulike straffbare handlinger, som drap, grov mishandling, menneskehandel, brudd på forbudet mot kjemiske våpen, mv.¹¹⁰

¹⁰⁶ Fra den svenske regjeringens nettside (<http://www.regeringen.se/sb/d/10939>) sist lest 17.11.13

¹⁰⁷ Prop. 131 L (2012-2013) s. 51

¹⁰⁸ Prop. 131 L. (2012-2013) s. 51

¹⁰⁹ Prop. 131 L (2012-2013) s. 51

¹¹⁰ Hentet fra; <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001#L34a> (sist lest 17.11.13)

12 Litteraturliste

Forarbeider:

Innst. O. nr. 70 (2001-2002) om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001)

NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming: Straffelovkommisjonens delutredning I

NOU 1993:3 Strafferettslige regler i terroristbekjempelsen

Ot. prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001)

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven)

Ot. prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. (skjerpende og formildende omstendigheter, folkemord, rikets selvstendighet, terrorhandlinger, ro, orden og sikkerhet, og offentlig myndighet)

Prop. 131 L (2012-2013) Endringer i straffeloven 1902 og straffeloven 2005 mv. (forberedelse av terror m.m.)

Internetthenvvisninger:

Store norske leksikon - (www.snl.no/terrorism) (sist lest 15.11.13)

Store norske leksikon - (www.snl.no/terror) (siste lest 15.11.13)

Wikipedia - (<http://no.wikipedia.org/wiki/Aarhus>) (sist lest 15.11.13)

Jusinfo – (<http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/2022/2034/2037>) (sist lest 25.10.13)

Verdens Gang – samleside for overvåkingssaker

(<http://www.vg.no/nyheter/utenriks/spesial.php?id=8877>) (sist lest 05.11.13)

Wikipedia – (<http://no.wikipedia.org/wiki/Wikileaks>) (siste lest 05.11.13)

Den Svenske regjeringens nettside – (<http://www.regeringen.se/sb/d/10939>) sist lest 17.11.13

Finsk nettside med oversikt over finsk lovverk -

(<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001#L34a>) (sist lest 17.11.13)

Lover:

1814 - Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamling paa Eidsvold (Grunnloven) 17. mai 1814.

1902 - Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr 10

1918 - Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven) av 31. mai 1918 nr. 4

1981 - Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

1999 - Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21.mai. 1999 nr. 30 vedlegg 1

2005 - Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28 (ikke trådt i kraft)

Provisorisk anordning av 5. oktober 2001 om forbud mot finansiering av terror

Utenlandske lover:

Dansk straffelov - (2008) *Lovbekændtgørelse nr. 1068 af 06/11/2008 (Straffeloven)*

Svensk straffelov - Brottsbalken. (1962) *Brottsbalk (1962:700)*

Svensk lov om terrorhandlingar - lagen (2003:148) om straff för terroristbrott
Finsk straffelov – Strafflag 19.12.1889/39

Resolusjoner og andre internasjonale kilder

FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 (2001)

FNs sikkerhetsråds resolusjon 1368 (2001)

FN- pakten av 24 oktober 1945.

EUs rammebeslutning 13. juni 2002 om bekjempelse av terrorisme

Rådets felles holdning 931 av 27. desember 2001 om bruk av særskilte tiltak til
bekjempelse av terrorisme

Den internasjonale konvensjon 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av
terrorismen (terrorfinansieringskonvensjonen) ble ratifisert av Norge 15. juli 2002, og
trådte i kraft for Norge 14. august 2002.

Rettsavgjørelser:

Norske:

TOSLO-2007-167415-2

LB-2012-068482

RG 2011. s. 1655

RG 2012 s. 1153

Rt. 1933 s. 212

Rt. 1958 s. 479

Rt. 2002 s. 1717

Rt. 2002 s. 476

Rt. 2004 s. 363

Rt. 2005 s. 1628

Rt. 2007 s. 252

Rt. 2008 s. 1582

Rt. 2009 s. 750

Rt. 2013. s. 789

Internasjonale:

Cantoni v. France - Eur Court HR, Case of Cantoni v. France, judgment of 15 November 1996, Reports 1996-V. Sak.nr: 17862/91.

Kokkinakis v. Greece - Eur Court HR, Case of Kokkinakis v. Greece, judgment of 25 May 1993, Series A no. 260-A. Sak.nr: 14307/88

Litteratur:

Ståle Eskeland – 2011. De mest alvorlige forbrytelser. 1. utgave

Morten Ruud, Geir Ulfstein, Innføring i Folkerett, 3. utgave 2006

Johs Andenæs, Alminnelig Strafferett v/Matningsdal og Rieber-Mohn, 5. utgave 2005

Erling Johannes Husabø (1999) Straffansvarets periferi: Medverking, forsøk, førebuing, 1. utgave. Lest på <http://www.nb.no/nbsok/nb/675def3bfd15424390debd088af9416c.nbdigital;jsessionid=DFBCA1FC5210D5F52BFC89BA0BC5C8EF.nbdigital2?lang=no#25>

Erling Johannes Husabø, Pre-aktiv strafferett (2008) http://www.uib.no/filearchive/temaside_3_hovudtankane-1-.pdf (08.10.13)

Kjerschow/Skeie – Inntatt i Straffelovens kommentarutgave 1995 s. 303 v/ Brat-holm/Matningsdal

Jo Hov – Innføring i prosess I, 1. utgave 2009

Jørn Jacobsen, Fragment til forståing av den rettsstatlege strafferetten 1. utgave 2009

TFS 2010-4 Advokat Jon Wessel-Aas - Kan ideen om den liberale, demokratiske rettsstat overleve hvis samfunnsvern blir politikkenes overordnede mål?

Annet:

St. meld. nr. 104 (1977-78) om kriminalpolitikken (kriminalmeldingen)

jf. Stortingsmelding nr. 17 (2001-2002) pkt. 5.2.2.

St. melding nr. 21 (2012-2013)

Merknad på Lovdata til § 147 a av Hans-Petter Jahre, skrevet 30.07.2013. (sist lest 10.11.13)

Rettsdata, merknad til straffeloven § 147 a v/Magnus Matningsdal. Note 1212. Sist revidert 01.09.13 (sist lest 17.11.13)

Høring av 03.08.07 – Forslag om eget kapittel i den nye straffeloven om terrorhandlinger og terrorrelaterte handlinger og spørsmål om ratifikasjon av europarådets konvensjon om forebygging av terrorisme. Hentet fra <http://www.krim.dk/undersider/straffesager/strafferet/lovteknik/kasuistisk-syntetisk-lovteknik-rigsadvokaten-norge-terrorisme-aug-07.pdf> (sist lest 15.11.13).